

**UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce
Bc. Lenka Hlavatá

JAZYK A STYL PRÓZ PETRY DVOŘÁKOVÉ

LANGUAGE AND STYLE OF PROSAIC WORKS WRITTEN BY
PETRA DVOŘÁKOVÁ

Praha 2023

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu prof. PhDr. Petru Marešovi, CSc. za všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení, připomínek a zároveň za velkou trpělivost a obdivuhodnou ochotu při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci *Jazyk a styl próz Petry Dvořákové* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. července 2023

.....

Bc. Lenka Hlavatá

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Jazyk a styl próz Petry Dvořákové* se zabývá především způsobům využívání substandardních jazykových prostředků a jejich funkcí v prózách Petry Dvořákové. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části je představena autorka, její tvorba a je podán náčrt jejího postavení v současné české literární produkci. V dalších kapitolách je probrána stratifikace a diferenciacie českého jazyka s důrazem na přehled nespisovných jazykových prostředků.

V následující, praktické části se práce zabývá analýzou čtyř próz Petry Dvořákové: *Dědina* (2018), *Chirurg* (2019), *Vrány* (2020) a *Zahrada* (2022). Analýza je realizována podle hláskoslovné/grafické, morfologické, syntaktické a lexikální roviny jejich vazby na složky textu a jejich funkce.

Práce se v závěru pokusí shrnout všechny informace a vyvodit z nich poznatky, které jsou příznačné pro autorčin styl.

Klíčová slova

substandardní jazykové prostředky, současná česká literatura, obecná čeština, nářečí, Petra Dvořáková, *Dědina*, *Vrány*, *Chirurg*, *Zahrada*

Abstract

Diploma thesis entitled Language and Style of Petra Dvořáková's prose deals mainly with the use of substandard linguistic devices and their function in Petra Dvořáková's prose. The thesis is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part introduces the author, her work and gives an outline of her position in contemporary Czech literary production. In the following chapters, the stratification and differentiation of the Czech language is discussed with an emphasis on the overview of non-literary linguistic devices.

In the following, practical part, the thesis deals with the analysis of four prose works by Petra Dvořáková: *Dědina* (2018), *Chirurg* (2019), *Vrány* (2020) and *Zahrada* (2022). The analysis will be carried out according to the spelling/graphic, morphological, syntactic and lexical levels of their connection to the components of the text and their function.

The thesis will conclude with an attempt to summarize all the information and to draw from it the findings that are characteristic of the author's style.

Keywords

substandard language features, contemporary Czech literature, standard Czech, dialects, Petra Dvořáková, *Dědina*, *Vrány*, *Chirurg*, *Zahrada*

Obsah

Úvod.....	8
1 Životopis	9
2 Stratifikace a diferenciacie českého jazyka.....	10
3 Substandardní jazykové prostředky v umělecké literatuře	15
4 Charakteristika vybraných próz Petry Dvořákové	18
4.1 Dědina	18
4.1.1 Kritický ohlas prózy Dědina	19
4.2 Chirurg	21
4.2.1 Kritický ohlas prózy Chirurg	21
4.3 Vrány	22
4.3.1 Kritický ohlas novely Vrány	24
4.4 Zahrada	25
4.4.1 Kritický ohlasy novely Zahrada	25
5 Jazyková analýza románů Petry Dvořákové	27
5.1 Dědina	27
5.1.1 Hlásková rovina	28
5.1.2 Morfologická rovina.....	30
5.1.3 Syntaktická rovina a výstavba textu.....	34
5.1.4 Lexikální rovina	41
5.2 Chirurg	45
5.2.1 Hlásková rovina	45
5.2.2 Morfologická rovina.....	46
5.2.3 Syntaktická rovina.....	46

5.2.4	Lexikální rovina	47
5.3	Vrány	49
5.3.1	Hlásková rovina	49
5.3.2	Morfologická rovina.....	50
5.3.3	Syntaktická rovina.....	51
5.3.4	Lexikální rovina	52
5.4	Zahrada	53
5.4.1	Hlásková rovina	53
5.4.2	Morfologická rovina.....	54
5.4.3	Syntaktická rovina.....	54
5.4.4	Lexikální rovina	55
6	Závěr	57
7	Bibliografie	59
7.1	Prameny	59
7.2	Literatura.....	59
8	Elektronické zdroje.....	62
8.1	Příručky.....	63

Úvod

Tato práce se zabývá substandardními jazykovými prostředky v prózách Petry Dvořákové. Užívání substandardních prostředků představuje velmi důležitý rys jejich literárních děl.

Pro rozbor byly vybrány tyto prózy Petry Dvořákové: *Dědina*, *Vrány*, *Chirurg* a *Zahrada*. Dané romány budou v práci řazeny chronologicky dle roku vydání. Dále do autorčiny tvorby patří několik drobných povídek, dětská literatura a autobiografická díla, ta ale nejsou pro tuto práci podstatná.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Toto členění je vybráno z toho důvodu, že teoretická pasáž umožňuje náhled do problematiky substandardních jazykových prostředků a rovněž přináší informace o autorce. Ačkoli pro naši práci nejsou životopisné údaje příliš relevantní, rozhodla jsem se je do práce umístit alespoň pro základní přehled.

Teoretická část rovněž přináší charakteristiku děl Petry Dvořákové, které jsou předmětem jazykové analýzy a kritiky, a náčrt postavení autorky v současné literární produkci. Vedle toho budou shrnuty základní rysy jazyka současné umělecké literatury. Součástí teoretické části práce je rovněž výklad o nespisovných prostředcích v češtině v širším kontextu; pro přehlednost byly do výkladu zahrnuty i prostředky spisovné. Teoretická část je pak zakončena pasáží o substandardních jazykových prostředcích v české próze.

Praktickou část tvoří jazyková analýza vybraných románů s důrazem na pozici a funkce nespisovných jazykových prostředků. Analýza bude realizována podle jednotlivých rovin (hláskoslovné/grafické, morfologické, syntaktické a lexikální), jejich vazbu na složky textu (řeč vypravěče, řeč postav, řečová diferenciacie postav) a jejich funkce (charakterizace individuální, sociální, poetizace, hra s jazykem apod.). V hláskoslovné rovině se práce bude zabývat například výskytem protetického *v-*, záměny koncovky *-e/-é* za *-i/i* či výskytu nekodifikované varianty *ej* v kořeni a koncovce. V rovině morfologické bude sledováno například užití v instrumentálu substantiva s původně duálovým zakončením *-ma* nebo substandardní zakončení *-ejc* u komparativů a superlativů. Syntaktická rovina se bude zabývat celkovou charakteristikou syntaktické výstavby, která neřeší tvary pouze z hlediska vypravěče, ale i dalších postav, jelikož některé formy použité v promluvách jsou pro práci důležité. Zabývat se bude např. repertoárem spojovacích prostředků, přímou řečí, či užitím intenzifikačních částic nebo kondenzací vyprávění.

V závěru práce budou sumarizovány poznatky a bude podáno jejich vyhodnocení.

1 Životopis

Petra Dvořáková se narodila roku 1977 ve Velkém Meziříčí. Po studiích na střední zdravotnické škole se stala zdravotní sestrou – zkušenosti ze zdravotnictví se promítají v jejím románu *Chirurg* a v povídce *Do důchodu* ve sbírce *Povídky v bílém plášti*.

V roce 2006 vydala svůj knižní debut, knihu rozhovorů *Proměněné sny*, který získal cenu Magnesia Litera. Její mládí ovlivnila anorexie, o níž napsala autobiografickou knihu s názvem *Já jsem hlad*, která vyšla roku 2009. Velký vliv na její tvorbu mělo rovněž církevní prostředí, v němž vyrůstala – ve čtrnácti letech vstoupila do kláštera. Její prozaická prvotina vyšla roku 2018 pod názvem *Dědina*. Tato kniha se řadí mezi nejocetovanější tituly současné české prózy. Pro mladé čtenáře vydala Dvořáková v letech 2013 a 2015 knihy pro děti *Julie mezi slovy* a *Flouk a Lila: Dobrodružství z mrakodrapu*. Roku 2017 pak vyšla další dětská kniha *Každý má svou lajnu*. V roce 2020 vychází novela *Vrány*, která vypráví o dvanáctileté Báře, která se potýká s domácím násilím a nedostatkem rodičovské lásky.

Dvořáková je dnes již etablovanou tuzemskou prozaičkou, která vydává v posledních letech každý rok novou knihu. Jejím posledním dílem je román *Zahrada*.

2 Stratifikace a diferenciacie českého jazyka

Cílem této kapitoly je popsat český jazyk z hlediska jeho stratifikace a diferenciacie. Nejprve stojí za zmínku koncepce Aloise Jedličky z díla *Spisovný jazyk v současné komunikaci* z roku 1978, následně bude rozebráno vertikální a horizontální členění českého jazyka.

Jedlička (1978, s. 38) poukazuje na dva strukturní útvary v rámci celého jazykového společenství, jež z hlediska geografického rozšíření a funkčního rozpětí stojí proti sobě – konkrétně jde o *národní spisovný jazyk* (do něhož je zahrnut hovorový jazyk jako specifická mluvená forma spisovného jazyka) a *dialekty* (místní a teritoriální). Podle Jedličky (1978, s. 41) pak mezi nimi existuje *běžně mluvený jazyk*¹ jako útvar typický pro mluvené projevy běžného dorozumívacího styku. Oproti dialektu je *běžně mluvený jazyk* regionálně neomezený – má tedy nadteritoriální platnost, neváže se na určitou skupinu typických uživatelů, je normově variabilní, ale není jednotný – rozděluje se na dílčí, regionálně odlišné, varianty, jejichž základem je regionální obecná čeština a další interdialekty.

Jak bylo zmíněno, zaměříme se i na vertikální a horizontální členění češtiny. Čeština se dělí na určité podsystémy, z nichž každý má specifické hláskové, morfologické i lexikální rysy. Podsystémy jsou dále vertikálně a horizontálně uspořádány. Vertikální uspořádání označujeme jako *stratifikaci*, naopak horizontální členění označíme jako *diferenciaci*. Vertikální a horizontální členění spolu souvisí, mnohdy se na sebe i vrství.

Nejprestižnějším z podsystémů je jazyk spisovný, který je podle Starého „nástrojem civilizace, vzdělanosti a národní kultury“ (Starý, 1995, s. 60–61) a podle Štíchy jej vyznačuje „celonárodní platnost, kodifikovanost, funkční stylovou diferenciací“ (Štícha, 1995, s. 57). Naopak Uličný upřednostňuje jeho „kulturně integrační hodnotu“ (Uličný, 1995, s. 71). Jazykovědec Václav Ertl ve dvacátých letech 20. století vyzdvihoval jednotnost spisovného jazyka slovy: „Spisovný jazyk, to není řeč, kterou mluvíme u nás ve středních Čechách, není to ani řeč jihočeská, ani západomoravská ani východomoravská, nýbrž je to koiné, společná řeč celého českého národa, vytvořená společnou prací vynikajících spisovatelů celého národa. Je nade všemi zvyklostmi a zvláštnostmi krajovými a místními právě proto, že o ní pracovali příslušníci všech krajů, přizpůsobující se podle svého významu (nekrajové příslušnosti) jedni druhým. Cena této spisovné řeči je tím větší, čím větší rozsah zaujímá, a podmínka tohoto rozsahu a tím i praktického významu spisovné řeči je právě její jednotnost“ (Ertl, 2011, s. 233).

¹ Jedlička upřednostňuje termín *běžně mluvený jazyk* před termínem *obecná čeština*.

Jedlička vymezuje současný spisovný jazyk skrze jazykové povědomí komunikantů tří generací: „V průměru je možno mluvit o příslušnicích tří žijících generací. Jazykové povědomí uživatelů jazyka (komunikantů) je podle generační příslušnosti rozlišeno; rozhodující, centrální postavení má povědomí generace střední, u generace starší lze počítat s existencí přežívajících prvků starší normy a z toho vycházejícího odlišného hodnocení prvků mladších nebo inovací, u generace nejmladší vstupuje do povědomí více inovací, a tím je rovněž podmíněno její hodnocení jiných prvků v normě a v jazykových projevech“ (Jedlička, 1978, s. 27). Ono zmiňované jazykové podvědomí Jedlička považuje za dynamické.

Podle Chloupka (1995, s. 42–43) je spisovný jazyk „reprezentantem hodnot národní kultury, ztvárňují se jím komunikáty celospolečenského dosahu, nevšední, ba slavnostní a vznešené.“

Stratifikace spisovného jazyka zahrnuje jazykové prostředky hovorové, neutrální a knižní.

Pod knižními prostředky se rozumí speciální prostředky psaného jazyka. Podle příručky UJČ ČAS² „jsou pocíťovány jako vysoce spisovné a mohou nést určitý patos a rys vznešenosti.“

Mají příznak slavnostnosti, obřadnosti a závažnosti. Obvykle se váží k vrstvě psaných projevů. Do kategorie knižních prostředků se řadí například přechodníky, jmenné tvary adjektiv, genitivní vazby (genitiv záporový), nebo spojení *jal se* + infinitiv (*jal se vychvalovat knihu*). Některé prostředky přecházejí k zastaralým, nebo jde o dobové neologismy, které se nerozšířily.

Užívání *hovorových spisovných prostředků* kultivovanými mluvčími ve spontánních a nenucených situacích bylo přáním Havránka, Jedličky, ale i dalších. „V rámci teorie spisovného jazyka zavedl Havránek pojem hovorová čeština a vymezil ho jako funkční vrstvu s. č., která slouží běžnému dennímu hovoru“ (Nebeská, 2002, s. 90–91).

Pojetí hovorové češtiny se v průběhu doby měnilo – Jaromír Bělič (1958) ji považoval za „jazykový útvar (podútvár spisovné češtiny), mluvenou formu s. č., zbavenou prvků kniž. a nespis. H. č. byla chápána jako mezistupeň, přes který pronikají do s. č. prostředky pocíťované jako neúplně spis. (např. generálka, trucovat).“ Dnes se označení hovorová čeština užívá nejednotně a je upozorňováno na fakt, že není útvarem úplným; případně je tento pojem i odmítán. Podle Jana Chloupka (1986) se dnes pojem spisovná čeština v mluvené formě omezuje „především na projevy s vysokým komunikačním cílem a vybrané komunikační funkce – projevy oficiální a některé veřejné.“

² Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891>.

Marie Čechová (2008, s. 56) podotýká, že „pojem *hovorovost* je tedy už v samé české lingvistice chápán různě – to vyplývá jednak ze specifiky češtiny a převážně smíšeného rázu komunikace v oblasti prostěsdělovací, jednak z různého chápání hovorovosti.“

Zaměříme-li se na neutrální vrstvu spisovného jazyka, zjistíme, že obsahuje prostředky, které si konkurují s prostředky s příznakem hovorovosti nebo knižnosti a utváří s nimi dvojice či trojice. Jako příklad poslouží např.: *jenž (kn.) – který (neu.) – co (hov.)*. Dle definice Encyklopedického slovníku češtiny (2002, s. 90–91) jsou jádrem spisovné češtiny prostředky stylově neutrální, které jsou „vhodné pro jakýkoli typ textu“. Encyklopedický slovník rovněž reflektuje prostředky expresivní „v projevech citově příznakových (např. *miminko, šuškat, debakl*), dále také „prostředky zastaralé (archaismy a historismy) a ustupující – přechodníky a inf. končící na *-ti*, slova, která z různých příčin již vyšla z užívání (např. *vece, komoň, valcha, račte*, některé pády zájmena *jenž*)“ (Nebeská, 2002, s. 91).

Diferenciací rozumíme jazykové rozdělení z regionálního hlediska. Zde se zároveň uplatňuje i členění vertikální – na vrcholu stupnice stojí spisovný jazyk, pod ním se nachází interdialekty, na nejnižším stupni pak dialekty.

Čechy jsou, co se týče dialektů, oblastí homogenní.³ V Čechách se nachází pouze jedna nářeční skupina – vlastní česká nářečí, jež se dále dělí na čtyři nářeční podskupiny: středočeskou, jihozápadočeskou, severovýchodočeskou a jihovýchodočeskou (českomoravskou), která je pro tuto diplomovou práci stěžejní. Česká nářeční skupina zaujímá území Čech a západní Moravy. Jejimi společnými znaky jsou dvojhlaska *ou* používaná jako střídnice za *ú* (*mouka*) a dvojhlaska *ej* místo spisovného *y/i* (*mladej*).

Procesem vyrovnávání rozdílů ve společnosti (*nivelizací*) se nářečí navzájem propojují, čímž se mezi nimi odstraňují rozdíly, ale zachovávají se společné rysy – tímto procesem vzniká *nadnářeční interdialekt*. Podle definice Jana Chloupeka se jedná o „nestabilizovaný útvar národního jazyka představující nejvyšší vývojové stadium tradičních teritoriálních dialektů – zbavených už výlučných lokálních znaků, a naopak obsahujících inovace už podle nových vývojových zákonitostí národního jazyka“ (Chloupek, 1986, s. 11).

V Čechách je převládajícím interdialektem *obecná čeština*. Podle definice Jaromíra Běliče „obecná čeština, která vznikla nivelizací českých nářečí v užším smyslu, je svým původem rovněž jen interdialekt regionálního rázu; pro větší geografickou rozlohu oblasti vlastních nářečí českých,

³ Oproti Moravě a Slezsku, kde se nachází celkem tři zřetelně odlišené nářeční skupiny: středomoravskou, východomoravskou a slezskou.

než jakou mají všechny ostatní nářeční oblasti dohromady, pro poměrně větší blízkost spisovné češtině, a hlavně pro hospodářskou, politickou a kulturní sílu pražského centra je však tato obecná čeština v jistém smyslu nadřazena ostatním neutrálním nářečím krajovým. [...] proniká i do moravských měst a odtud nepřímou působí i na utváření běžné mluvy v jejich okolí. [...] Tímto způsobem jako by vývoj směřoval od místního nářečí přes regionální interdialekty k vytvoření jakési obecné češtiny vyššího stupně, totiž celonárodní mluvy nespisovné. Tato celonárodní obecná čeština má ovšem již blízko k hovorové podobě jazyka spisovného, se kterou na sebe vzájemně působí a skrze kterou pak obecná čeština má vliv i na normu spisovného jazyka psaného“ (Bělič, 1955, s. 91–92)

Chloupek rovněž reaguje na dvojí podobu obecné češtiny a definuje ji jako „útvár národního jazyka jednak ryze interdialektového typu (v Čechách a na západní Moravě), jednak typu standardu s vyšší komunikační funkcí“ (Chloupek, 1986, s. 11).

Podle Františka Daneše má termín „obecná čeština“ jisté nedostatky. Původně bylo toto adjektivum chápáno ve smyslu „řeč obecných, tj. prostých, neurozených občanů“ (v protikladu k češtině spisovné, vyšší), nyní se však chápe ve významu „všeobecně užívaná“ (Daneš, 1997, s. 15).

Na Moravě a ve Slezsku se interdialekty rozvíjely méně, jelikož zde jsou na relativně malém území rozdíly mezi nářečím a nářečními skupinami výrazné. I přesto je dnešní vývoj do velké míry shodný s oblastí Čech a interdialekty se stále utváří, nicméně jejich pozice je slabší, a protože je mluva vázána na malé území, svou roli hraje i menší míra prestižnosti. Frekvence užívání spisovné češtiny v ústní komunikaci je vyšší u moravských a slezských mluvčích než u mluvčích na území Čech. Rovněž moravští a slezští mluvčí mají pozitivnější postoj ke spisovnosti, zatímco česká obecná čeština obvykle bývá hodnocena negativně jako určitý „rys nevítaného pragocentrismu“ (Daneš, 1997, s. 16).

Tzv. poloútvary – slang, profesní mluva a argot se nazývají sociolekty, jelikož jde o soubory lexikálních nebo frazeologických prostředků, jež jsou vázány na komunikaci určitých sociálních skupin – jejich mluvčí sdílí společné činnosti nebo zájmy. Někdy se ale sociální příznak oslabuje či ztrácí. Podle Jaklové (1995, s. 133) je slang definován jako „nespisovná vrstva speciálních pojmenování užívaných v běžném dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů.“

Mezi základní rysy sociolektů patří mluvenost, tedy uplatnění v běžné mluvené komunikaci. Sociolektů ale často záměrně využívá umělecká literatura či psané veřejné projevy (novináři ve

sportovní publicistice). Funkcí těchto sociolektů je posílit vazbu mezi členy komunity, u argotu pak také utajit informaci před nezasvěcenými.

Chloupek definuje profesní mluvu jako „zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při pracovním procesu nebo při výkonu služby užívají termínů nebo terminologických spojení bez zřetění k jejich spisovnosti, a to pouze pro jejich výrazovou úspornost a pro jejich spolehlivou jednoznačnost v daném pracovním kontextu“ (Chloupek, 1986, s. 45).

Chloupek rovněž upozorňuje na tendenci zaměňovat profesní mluvu se slangem a upozorňuje na rozdíl, kdy „slang představuje zásadně vrstvu nespisovnou, kdežto profesní mluva proniká do spisovnosti (tzv. terminologizace), zásobuje v nemálo případech terminologii oborů, nebo zůstává na okraji spisovnosti“ (Chloupek, 1986, s. 45–46).

3 Substandardní jazykové prostředky v umělecké literatuře

Tato kapitola bude pojednávat o problematice substandardních jazykových prostředků v umělecké literatuře.

„Umělecké texty mají zpravidla základní podobu psanou, přitom však velmi často modelují či simulují verbální komunikaci mluvenou“ (Mareš, 1995, s. 234). S rysy mluvenosti se v současné umělecké literatuře setkáváme často, avšak dříve se umělecká literatura přidržovala spíše standardního způsobu vyjadřování – meze spisovnosti tedy nebyly překračovány a existovala pevná hranice mezi písemnictvím a ústní slovesností. Podle Chloupeka musela být literatura „jednotně stylizována jako psaná, ‚stylizována‘ ve významu ‚příklon k určitému stylu jazykového vyjadřování‘. [...] Psanost se stala základním slohotvorným faktorem. Dospělo se ke stavu, který bychom mohli nazvat ‚literárnost jazyka‘“ (Chloupek, 1986, s. 84).

Psanost byla později jako slohotvorný faktor porušována, a to převážně v řeči postav, kdy se upouštělo od Chloupkovy výše zmiňované literárnosti. V textech se podtrhovaly mluvenostní jevy a byl utvářen stylizovaný obraz mluvené češtiny.

Podle Chloupeka se „spisovný jazyk jako nástroj národní kultury stal tak samozřejmým výrazem literatury, že může být v jisté míře nahrazován jinými útvary národního jazyka, a to buď v celé šíři vyjadřování, nebo alespoň v určitých prvcích. Někdy se přitom jednostranně zdůrazňují aspekty sociologické (příklon k řeči lidu), jindy politické (rolnictvo bývalo představováno jako vůdčí vrstva národa) nebo se v užívání dialektu odráželo zvýraznění určitých vlastností zobrazovaného jevu, konkrétně jeho souvislost s teritoriem“ (Chloupek, 1986, s. 85).

Do literatury začala postupně pronikat nespisovné prvky, autoři vědomě začali zahrnovat interdialekty a dialekty do svých děl, a tak se nespisovné prvky začaly cílevědomě využívat. Regionální nářečí užívali autoři převážně při charakteristice lidových postav – Alois Jirásek v *Psohlavcích* používal chodského nářečí v promluvách, zatímco zbytek díla je psán spisovnou češtinou. Pokud jde o naši analýzu, používá v *Dědině* Petra Dvořáková nářečí česko-moravské pro odlišení postav podle původu, generace či společenské úrovně.

Zhruba od dvacátých let dominuje v literatuře, pokud jde o místní nářečí, funkce ozvláštňující. Autoři postupně začínají mísit spisovnou a obecnou češtinu (spolu se slangy či argotem). Například Jaroslav Hašek v románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* mísí spisovnou češtinu, která mnohdy působí až knižně, s obecnou češtinou, která zde má charakterizační funkci. „Způsob a míra užívání obecné češtiny (resp. její absence) jemně odlišuje postavy vzhledem

k jejich individuálním rysům i k jejich sociálnímu postavení (jak trvalému, tak danému momentální situaci)“ (Mareš, 1995, s. 235).

V padesátých letech minulého století došlo k revizi hodnot literatury a jejích cílů. Obecná čeština začala být vnímána spíše jako forma jazyka, jež spěje k zániku, a v literatuře měla být používána pro charakteristiku buržoazie a „reakce“. Podle Šlosara (2002, s. 89–90) byl „jazyk beletrie na počátku padesátých let nepříznivě ovlivněn teoriemi omezujícími užívání prvků z mluvených projevů nár. jaz. (teritoriálních dial., obecné č. a zejména slangů).“

Nářeční prvky byly v padesátých letech v umělecké literatuře hodnoceny spíše negativně – důvodem bylo to, že dialekty brání srozumitelnosti díla. Podle Běliče (1955, s. 120) měl být jazyk „jednotný, snadno pochopitelný a přístupný pro širokou skupinu čtenářů. A rovněž dodává, že se degradace nářečí v literatuře projevuje i tak, že se stávají oblíbenými prostředky jazykové komiky, ironie či žoviálních postojů.“

V padesátých a počátkem šedesátých let se spisovná čeština někdy užívala ke stylizaci mluvy komunistických funkcionářů, kdy měla napodobovat úřednický tón. V této době je užívání dialektismů na ústupu a převažuje užívání obecné češtiny a slangů – převážně díky překladům anglických próz. V této době rovněž začíná obecná čeština pronikat do dialogů postav či do jazyka vypravěče.

V sedmdesátých až osmdesátých letech se stala obecná čeština znakem odporu a opozice proti režimu.

Jednou z dalších funkcí substandardních jazykových prostředků je navazování kontaktu s recipientem, kdy se podle Ivany Kolářové (1996, s. 167–168) mohou nespisovné jazykové prostředky „podílet na atmosféře důvěrných vztahů vypravěče a čtenáře“; autorka ale dochází k závěru, že „ne vždy se nespisovné výrazy podílejí na ‚stylizaci hovorovosti a vytváření důvěrné atmosféry‘, nýbrž mohou negativně evokovat prostředí a dobu nebo vytvářet ‚atmosféru odstupů mezi čtenářem a vypravěčem, resp. mezi čtenářem a postavami‘.“

V devadesátých letech se rozvíjejí experimenty s jazykem, a dochází tak k jazykovým deformacím či míšení jazyků. Podle Čmejkové (1997, s. 123) se „obecná čeština v literárních dílech z let devadesátých neomezuje jen na pásmo literárních postav, eliminuje se rozdíl mezi řečí autorskou a řečí postav a paralelně s tím i formální hranice mezi větou uvozovací a následnou přímou nebo polopřímou řečí literárních hrdinů.“

V současné době je obecná čeština naprosto přirozeným prvkem českých literárních děl a stává se běžnou a očekávanou součástí literárního vyjadřování. Oproti tomu nářečí se ve formě

stylizace objevuje v současné literatuře vzácně, protože je „v dnešní situaci představově spojeno s tradičním venkovem, který není spisovatelsky lákavý, nářečí nemá stabilizovanou ‚literární‘ psanou formu, tj. zápis působí komicky a nutné kolísání vypadá jako neumětelství autora nebo negativní charakteristika postavy, a ostatně – většina slovesných umělců je spojena s městem a nářečí aktivně nezvládají“ (Krčmová, 2000, s. 170).

4 Charakteristika vybraných próz Petry Dvořákové

Podle Kamily Klímové (2019) spočívá jedna z nejvyšších kvalit Petry Dvořákové v pozorovacím talentu a schopnosti přenést vysledované nebo odžité situace do přirozeně plynoucího literárního textu. V autorčiných knihách pro dospělé se tato kvalita projevuje pravidelně.

Témata knih Petry Dvořákové většinou vychází z jejích životních zkušeností, jak sama potvrzuje v jednom z rozhovorů pro Českou televizi (Sama doma, 2016): „Jsem autor, který má potřebu zakomponovat do svých textů svou osobní zkušenost. Nemyslím nutně, že to musí být autobiografické. Spíše taková zkušenost, prožitek, který jsem v životě nabyla, chci předat do svých knih.“

4.1 Dědina

Debut, jež Dvořáková pojmenovala *Dědina*, byl kritiky přijat kladně. Próza obsahuje čtyři příběhy, které jsou vyprávěny z pohledu čtyř různých lidí, jež spojuje to, že žijí v jedné vesnici. Věk hlavních postav zrcadlí čtyři roční období. První příběh je nazván *Ta naše Petruška, nevím, co z ní bude*. V příběhu je popsán vztah prarodičů a jejich vnučky Petrušky, kterou často hlídají. Hlavním tématem příběhu je snaha vypadat před okolím co nejlépe. Petruška je pětiletá holčička a jediné, co o ní z příběhu víme, je, že chodí do školky a že její věk znamená jaro. Zápletka se odehrává na jaře a točí se kolem čerstvě narozených kuřat, která dostane Petra na hlídání.

Vypravěčkou a zároveň hlavní postavou je babička Petrušky. Petruščin dědeček je protikladem k babičce, která je přísná a má na Petrušku vysoké nároky. Babička i dědeček si dělají naschvály, ale čtenář může vyčíst, že se vlastně jedná o láskyplná gesta a ve skutečnosti bez sebe nedokážou být.

Dalším příběhem je *Kdo to zas vyzvání v neděli dopoledne?* Zde vnímáme příběh pohledem řezníka Ladi, který má tři děti a těší se na nový přírůstek. Laďa pracuje příležitostně jako zedník a v zimě je na pracovním úřadu a věnuje se brigádám a zabijačkám, aby dokázal uživit rodinu. Je vykreslován jako muž, který nepohrdne alkoholem – ten ho přivádí do nejrůznějších nepříjemných situací, které narušují jeho klidný a spokojený život. Příběh se odehrává v zimě – ale Laďa má svým středním věkem představovat léto.

Třetí příběh je nazván „*Tak kdo dál?*“ *popoženu lidi za pultem* a popisuje rodinu Brabcových. Část příběhu popisuje Maruna – chladná, nepříliš vlídná prodavačka z místního

krámku, která ale ve svém nitru skrývá lásku ke své rodné vsi a rodině. Jiný pohled nám nabízí její manžel, zemědělec Josef. Maruna a Josef pochází ze sedláckých rodin a snaží se svým dětem předat rodinnou tradici. Oba vzpomínají na dobu před komunismem, kdy jejich rodiny patřily mezi významné rodiny ve vesnici; kvůli komunistům ale o pozemky přišly. Poslední náhled na tento příběh nabízí nejmladší, rozmazlený, syn Zbyněk, jenž představuje mladou generaci neuznávající hodnoty rodičů a snažící se vymanit z jejich vlivu. Nechce udržovat hospodářství, protože dřinu na poli považuje za zbytečnou, marnou a nevděčnou práci. Josef proto Zbyňou pohrdá a považuje jej za hajzlíka a aby Zbyňka získal otcovu pozornost, krade na stavbách kov – z čehož má později u rodičů velký průšvih.

Josef a Maruna reprezentují podzim, protože jsou již v důchodovém věku.

Tento příběh je z celé knihy nejdelší a jedná se pravděpodobně o klíč k celé knize. Dvořáková se prostřednictvím Josefa a Maruny snaží oživit „dědinu takovou, jaká byla a čím byla za předkomunistických časů, a to navzdory sousedům, odlišným představám mladších generací i vlastním limitům“ (Scheinostová, 2018).

Střet několika generací sledujeme v posledním příběhu s názvem „*Pod', čiči, de seš?*“ *mám pro tebe kósek párku*. Tyto generace se snaží najít kompromis jak ve svých vlastních potřebách a přáních, tak i v povinnostech. V příběhu jsou hlavními postavami manželé Vavirkovi, kteří již nemají sílu se o sebe starat a jsou odkázáni na pomoc rodiny. Ve vztahu manželů je vidět skrytá, ale opravdová láska. Starý pan Vavírek v příběhu umírá, tím uzavírá koloběh ročních období – znázorňuje zimu. Věruna, manželka vnuka Vavirkových, se o pana Vavírka nechce starat zadarmo, protože ví, že mají Vavirkovi dost peněz na to, aby jí mohli její služby zaplatit.

4.1.1 Kritický ohlas prózy *Dědina*

Prozaický debut byl Petry Dvořákové byl kritikou přijat kladně. Kritici oceňovali zvláště reálné ztvárnění postav a situací.

K *Dědině* se ale objevila i negativní kritika, která poukazovala na to, že autorka nemá odstup od postav a bere je až příliš vážně – podle Stehlíkové (2018, s. 19) je problém v tom, že si je netroufá reflektovat ani zpochybňovat. A naopak oceňuje, že se Dvořákové podařilo „vcítit se nejen do ženských postav, ale prokreslené jsou i figury mužské“ (Stehlíková, 2018, s. 19). To je

pro Dvořákovou typické, protože do mužských postav se velmi dobře vcituje i v dalších jejích pozdějších dílech.⁴

Celkově se kritika shodla v tom, že *Dědina* by prospěla trocha ironizujícího pohledu. Rovněž je pro čtenáře složité sdělování příběhu ich-formou, kterou si postavy předávají společně se čtenářem.

Dvořáková v rozhovoru pro ČT (Sama doma, 2016) tvrdí, že když čte kritiky na své dílo, „má pocit, že recenzenti sahají téměř vždy po tom nejprimitivnějším klíči. Dvořáková má novou knihu, tak to bude zase nějaké osobní trauma. Dědina? Ona vyrůstala na vesnici, tak to jsou její zážitky. Hotovo. Vyřešeno.“

To, že nelze knihu jednoznačně interpretovat, dokazuje i tato recenze: „Na čtenáře venkovem neposkvřené totiž může *Dědina* působit nečitelně. Těm, kteří jím chtějí opovrhovat, zase poskytuje potřebnou argumentační municí stvrzením mnohých klišé. Venkovany samotné by pak možná mohl kvůli stereotypním vyobrazením i urazit“ (Zavřelová, 2018). Čtenáři mohou získat dojem, že postavy jsou příliš „vidlácké“ kvůli tomu, jak mluví – nicméně díky jazyku můžeme určovat věk i vzdělání jednotlivých postav. V *Dědině* mluví starší generace primárně nářečím, mladší generace se snaží z nářečí vymanit a pro čtenáře je jejich mluva mnohem přijatelnější a bariéra není tak velká, jako právě u starší generace. Nicméně podle Stehlíkové (2018, s. 19) je jazykové rozlišení postav dokonalé – Dvořáková dokázala pomocí nářečí a jazykových stylů řečníky odlišit „původem, generací a společenskou úrovní“.

Jednou z mála „propracovaných“ kritik k tomuto dílu je článek *Dědina* od Pavla Janouška Janoušek (2018, s. 2) se obává, že se *Dědina* nestane bestsellerem či oblíbenou knihou kritiků a historiků, ale tvrdí, že se jedná o literárně poctivou knihu, která je rovněž zajímavá. „Záměr uchopit a vyjádřit obyčejný život blíže neurčené vesnice kdesi na Vysočině vyjadřuje krátký název knihy, který autorka ovšem zvolila s vědomím, že její ‚dědina‘ není ani tak tvořena domy jako spíše lidmi a jejich vzájemnými vztahy, přičemž tyto nevyrostají jen z individuálních osudů, ale také z obecnější historie kraje a země.“

Kritiky Stehlíkové i Janouška se shodují v tom, že podle nich román není humorný ani tragikomický, jak je anotováno v jiných recenzích, protože do smíchu čtenářům při jeho čtení spíše nebude. Sama Dvořáková píše, že „čtenáři berou *Dědinu* na škále od velkého dramatu až po naprostou legraci“ (Martínková-Racková, 2018, s. 4), což nechápe.

⁴ Toto vcítění se do mužských postav je viditelné například v *Chirurgovi* či *Zahradě*.

Přebal knihy vytvořila Lucie Zajíčková, která ve čtenářích dokázala vyvolat představu vesnického stolu s typickým kostkovaným ubrusem a talířem po babičce. Přebal vyvolává ve čtenářích ještě před otevřením knihy „alespoň na chvíli iluzi dokonalé venkovské idylly“ (Hlušíčková, 2018).

4.2 Chirurg

Próza s názvem *Chirurg* vyšla roku 2019 a autorka v ní čerpá z vlastních zkušeností ve zdravotnictví – konkrétně ze služeb na operačním sále. Dvořákové se poměrně přesvědčivě podařilo představit čtenáři nemocniční prostředí i zdravotnický slang. Hlavní postavou je pětáctýřicetiletý lékař Hynek Grábl, který je chirurgem v malé nemocnici poblíž hranic. Příznačné pro něj je to, že od veškerých problémů utíká k milence a alkoholu. U hlavní postavy si můžeme povšimnout podobnosti s vulgarismem „grázl“. Toto jméno jistě nebylo zvoleno náhodou, protože i jeho představitel je svým způsobem grázlem – „vyléčený a latentní alkoholik, který kvůli své závislosti (mimo jiné) upadl do dluhů a musel odejít z prestižního klinického pracoviště na oddělení venkovské nemocnice, a to ještě díky otcově přímluvě“ (Gilk, 2020, s. 3). Může se zdát, že s takovou postavou nemůže čtenář sympatizovat, ale „vzhledem k narativnímu postupu s ním jakožto s vypravěčem zároveň musí chtít nechtít sympatizovat“ (Gilk, 2020, s. 3). Čtenáři bude hlavní postavy líto i proto, že je těch nešťestí na jednu postavu až příliš, a i přes to, co vše způsobila, je to nespravedlivé. Navíc – Grábl si celou dobu uvědomuje svou chybu, kvůli níž teď on, ale hlavně jeho rodina musí žít daleko od předchozího bydliště.

Manželce Markétě záleží na Hynkově postavení, a je tudíž neustále nespokojená jak s finanční situací rodiny, tak i s jeho nezájmem o rodinu a výchovu dětí.

Hynek a Markéta mají dvě děti, dvojčata Annu a Jáchyma. Jáchym zrovna prochází pubertou, a tak zkouší experimentovat s drogami a alkoholem, což rodinné situaci příliš nepomáhá. Rovněž vztah Anny s matkou je komplikovaný – matka žárlí na Annino mládí a životní možnosti.

Z této rodinné situace Hynek uniká k milence Andree, instrumentářce z operačního sálu v nemocnici, kde oba pracují.

4.2.1 Kritický ohlas prózy *Chirurg*

Kritiky se k této novele stavěly poměrně kladně – považují *Chirurga* za čtivou literaturu a rovněž čtenáři ji hodnotí kladně. Nejvíce je oceňováno autorčino umění vykreslit prostředí,

v němž se děj odehrává. Poukazuje se na to, že odbornou terminologií, slangem i profesními výrazy Dvořáková dodává příběhu autenticitu. „Autorčina obeznámenost s lékařským prostředím je tak dokonalá, že nezbyvá než věřit údajům z jejího životopisu referujícím o vzdělání zdravotní sestry“ (Gilk, 2020, s. 3). Literární kritička Kateřina Čopjaková v rozhovoru s Milenou Marešovou a Olgou Stehlíkovou pro Český Rozhlas (Marešová a Stehlíková, 2019) nazývá *Chirurg* lékařským románem – románem z prostředí, které je mezi českými čtenáři a diváky velice oblíbené, protože je zajímavé, napínavé, akční, ale ukazuje i mezilidské vztahy. Čopjaková rovněž dodává, že Dvořáková toto prostředí dobře zná a dokáže jej tak předat i čtenáři.

Kritika kladně hodnotí rovněž to, že se Dvořáková uvěřitelně vžívá do postavy opačného pohlaví, navíc autorce nejsou vytykány žádné typické literární stereotypy.⁵ Do opozice k těmto kritikám se staví Erik Gilk (2020, s. 3), který v novele nenachází nic originálního, vše je předvídatelné, vše je stejné literární klišé. Gilkovi (2020, s. 3) rovněž vadí, že „postavy typicky utíkají před vlastní minulostí a ukrývají tajemství.“ Naproti tomu Čopjaková tvrdí, že těmito klišé se Dvořáková dokáže přiblížit většímu množství čtenářů – pro mnoho čtenářů je díky stereotypům příběh uvěřitelnější, protože se jedná o situace, které mnoho z nich samo prožilo či prožívá (Marešová a Stehlíková, 2019).

Kritika ovšem autorce vyčítá zploštělé charakteristiky vedlejších postav, především Hynkovy milenky Andrey. Andrea se na nic neptá a jen sexuálně uspokojuje Hynka. Její postava se nijak nerozvíjí a vždy Hynkovi odpustí.

4.3 Vrány

Roku 2020 vyšla Dvořákové v nakladatelství Host novela *Vrány*. Autorka se v díle snaží popsat příběh vzájemného nepochopení mezi matkou a dvanáctiletou dcerou Bárou. Kniha je psána jak z pohledu Báry, tak z pohledu její matky – čtenáři se tak jeví obraz rodiny jako „normální“, ale zatímco se Bára snaží pomocí obrázků, které kreslí najít své místo ve světě, zatímco její matka se snaží vytvořit si vlastní obraz dokonalé, harmonické rodiny. Ale vykreslit Báru se jí v jejím harmonickém obrazu rodiny nedaří.

Kniha je opticky dělena do kapitol obrazovými, ale i písemnými pasážemi o vraním hnízdě.⁶ Je jistě vhodné podotknout, že kniha je bohatě ilustrována – celkem se v ní nachází pět

⁵ Já osobně jich v novele nalézám velké množství – např. krize středního věku, mladá milenka, útěk od stárnoucí manželky či workoholismus a nedostatek času na rodinu.

⁶ Motiv vran se prolíná celým dílem – ony pasáže o vraním hnízdě popisují paralelně s příběhem Báry život vran v hnízdě, které se nachází u Bářina domu na stromě (v tomto hnízdě vyvádí vrána mladé). Jde o celkem jedenáct

dvoustránkových ilustrací od Terezy Basařové. Basařová vyzdobila rovněž obálku knihy. Podle Lucie Trávníčkové (2020, s. 12) jsou ilustrace v dokonalém souladu s textem.

Hlavní postavou novely je dvanáctiletá Bára, která je pod neustálým tlakem svých rodičů. I přesto, že se snaží vyhledat pomoc, rodina zvenčí působí zcela běžným dojmem, a tak dívka zůstává na své problémy zcela sama. Dvořáková se ve *Vránách* snaží ukázat, že téma domácího násilí je velmi důležité a je potřeba o něm mluvit.

Stejně jako v předcházejících Dvořákové dílech, i zde chybí propracovanost postav. Matka je typickou hysterkou posedlou úklidem, otec alkoholik, který nejde pro ránu daleko. Starší, oblíbenější dcera Katka je třídní premiantkou. Všechny postavy na čtenáře působí tak, že jsou svému osudu uzpůsobeny a perfektně do něj zapadají, včetně typických stereotypů.

Postavu matky Dvořáková polidštuje tím, že využívá dvě pásma vyprávění – Bářino a matčino (obě jsou psána v ich-formě). Oproti *Chirurgovi* zde není příliš vykreslena mužská (otcova) postava. Pravděpodobně jde o záměr, protože otec ponechává veškerou zodpovědnost na manželce. Je nutno dodat, že se v průběhu děje postava otce přeci jen trochu vykresluje – ve chvíli, kdy přestává Báru vnímat jako dítě a vyhledává příležitost k tělesnému kontaktu. Bára v tomto kontaktu cítí pouze náklonnost otce a je za něj vděčná, zatímco matka tento vztah bere jako spiknutí proti její osobě. Stupňující se napětí v rodině je Dvořákovou ukončeno velmi otevřeně, protože nebyla schopna příběh zatím dopsat – silně prožívala emoce postav.

V díle se promítá motiv vrány jako temného tvora, kterého dívka pozoruje z okna a kreslí – z okna vidí na vraní hnízdo. S tímto motivem se nejprve setkáváme na obálce, a dále nás provází až do konce příběhu. Tak, jako Bára popisuje a kreslí vrány, tak vrány popisují a pozorují Báru – děje se tak v intermezzech mezi kapitolami. Vrány jsou rovněž svědky Bářina trápení a jejího tragického konce, k němuž celý příběh očividně směřuje. Motiv vran souvisí i s motivem křidel. Jsou na začátku a jsou i na konci, měly by být klíčem k pochopení narativního vzkazu, neboť Bára v závěrečné situaci křídla dostane také“ (Chrobáková-Lněničková, 2020, s. 29).

odstavců umístěných mezi kapitolami. Tyto útržky mají ve čtenáři navodit zřejmě lásku matky ke svému dítěti, jelikož vrána vykazuje lásku nezatíženou emocemi a citem, ale Bářina matka se příliš laskavě ke své dceři nechová. Poslední kapitola končí slovy: „vyletím z okna ven a je mi dobře, protože vím, že už nikdy tady nebudu“ (s. 366) a Bára tak své trápení ukončuje skokem z okna.

4.3.1 Kritický ohlas novely *Vrány*

Dvořáková sama o *Vránách* hovoří jako o svém životním díle, na kterém pracovala dlouhé měsíce, nicméně dle recenzí se spíše jedná „o první verzi rukopisu zasláného do redakce“ (Šatrová, 2020, s. 31).

V rozhovorech s Petrou Dvořákovou zaznělo, že téma *Vran* bylo emočně náročné a tím pádem i práce zdlouhavá. Psala je tedy současně s *Chirurgem* i *Dědinou* (Drahoňovská, 2020).

Za *Dědinu* a *Chirurga* byla Dvořáková kritikou chválena, avšak u *Vran* jí to nevyšlo – „zatímco při četbě románů *Dědina* a *Chirurg* jsme se mohli utvrdit v tom, jak podstatnou je pro Petru Dvořákovou důkladná znalost prostředí, o kterém píše – v prvním se vrátila do kraje svého dětství, v druhém těžila z osobních zkušeností bývalé zdravotní sestry –, ve *Vránách* autorka tuto svou tradičně silnou zbraň příliš nevyužila“ (Nagy, 2020, s. 29). Ovšem jiná recenze knihu hájí a uvádí, že „vrání ‚vsuvky‘ jsou tím, co může kritiky usvědčit ze lži, protože Dvořáková ve *Vránách* používá popisnost velmi propracovaně a tím umožňuje čtenářům ponořit se hlouběji do tématu“ (Chrobáková-Lněničková, 2020, s. 29). Podle kritiky Šatrové (2020, s. 31) jej však „otevřít tak povrchním způsobem, že se čtenář snaží knihu rychle dočíst a na divný pocit laciného voyeurství zase rychle zapomenout.“

Posledním důležitým hodnocením je recenze Lucie Trávníčkové (2020, s. 12), která tvrdí, že „pro čtenáře, kteří se setkali s fyzickým či sexuálním násilím, nebude kniha snadným čtením a pravděpodobně se jim vrátí vzpomínky, s nimiž se budou muset znovu vypořádat. Zároveň ale recenzentka doufá, že některým čtenářům tento příběh otevře oči a budou si daných problémů více všimnout.“ Stejně jako jiní recenzenti i Trávníčková (2020, s. 12) považuje postavy za „ploché, postrádající hloubku“ – dále knize vyčítá uspěchaný konec a absenci gradace.

Podle literární dokumentaristky Barbory Baronové (2020, s. 46) „nespočívá hodnota literatury jen v estetice jazyka, v promyšlené formě textu a sofistikovaném ději, ale i ve schopnosti vyvolat katarzi“, což se Dvořákové, jak Baronová zdůrazňuje, povedlo – „kniha v ní probudila zapadlé pocity, na které se teď dívá dospělými očima, a i přesto, že ví, jak příběh dopadne, jsou pro ni podstata a smysl této novely někde úplně jinde.“

Další z recenzentů, tentokrát Jana Semelková (2020, s. 22), tvrdí, že *Vrány* jsou „výtečným textem s jedinečným příběhem a jasně vymodelovanými charaktery postav.“ Podle Kamily Drahoňovské (2020) pravděpodobně „autorka neusilovala o to, aby novela uspokojila vysoké

literární nároky, ale šlo jí o to, aby upozornila na určitou společenskou situaci – vyhrožování, pocit studu a strachu ze svěřování či myšlenky na sebevraždu.“

4.4 Zahrada

Poslední vydanou prózou Dvořákové je novela *Zahrada*, která vyšla v roce 2022. Podnětem k napsání novely byly pro Dvořákovou její zkušenosti s církví.

Hlavní postavou novely je muž ve středním věku, Jaroslav. Jaroslav byl knězem, ale při této práci vyhořel a stěhuje se do opuštěné vily, kterou zdědil po rodičích. Jaroslav přišel o matku, když byl ještě dítětem, jeho otec byl alkoholik. Ve vile zpočátku nefunguje elektřina, uvnitř domu je zima a zahrada je zpustlá.

V atmosféře zahrady a nitru hlavní postavy můžeme vidět jisté propojení – Jaroslav se cítí totálně odcizen všem lidem. Má sousedy, kteří navštíví jeho zahradu, ale on nechce žádný lidský kontakt, nezajímá ho. Postrádá životní cíl, nemá práci – jakožto kněz, který nechce být knězem, ji shání těžko. Čím více přemýšlí nad svým životem, tím více si uvědomuje, že je pedofilem.

4.4.1 Kritický ohlasy novely *Zahrada*

Kritikou je novela *Zahrada* často přirovnávána k filmu Thomase Vinterberga *Hon*, jelikož „při její četbě se fanouškům filmu vybaví hutná atmosféra a shodné motivy“ (Kopáč, 2022, s. 14).

Děj *Zahrady* se rozbíhá pomalu a postupně zrychluje. Ve druhé polovině novely je děj tak rychlý, že si čtenář nestihne nic promyslet. Petr A. Bílek (2023, s. 56) děj přirovnává k vlaku a říká, že „stejně jako z vlaku nejde z příběhu vystoupit: vše je založeno na vibrujícím dějovém spádu, takže odložit knihu někde v polovině na další den se nedá. Příběh tedy zhltneme a pak z něj vystoupíme. Ale kdyby se nás někdo zeptal, jaká byla cesta, nebudeme mít o čem mluvit.“

Kritika autorce opět vyčítá zploštěné postavy, nezajímavého vypravěče a průměrný literární výkon. Rovněž je podle jedné z recenzí „prvních padesát stránek nuda. Realistický popis, mělké portréty, situační obrázky jako z reklamního katalogu ‚jak zvelebit starou zahradu‘“ (Kopáč, 2022, s. 14).

Podle Marka Vajchra (2023) je nepochopitelné, jak próza s takto „plochou závažností tématu“ může být v některých recenzích reflektována jako vynikající a podnětná. Vajchr nabízí srovnání *Zahrady* s francouzským románem *Souhlas*, kde autorka „dokázala téma ‚tolerance‘, lépe řečeno slepoty určité společenské vrstvy vůči manipulativním postupům sexuálních predátorů

uchopit přesvědčivou uměleckou výpovědí, která ve francouzských médiích vyvolala širokou a kvalifikovanou diskusi“ (Vajchr, 2023). Vajchr ale naopak velmi kladně hodnotí šíři tématu – jedná se o prózu o osamění, odcizení a celoživotní snaze být pochopen a přijat. Dále kritika chválí zadní stranu přebalu knihy, kde po přečtení snad poprvé v kontextu české literatury „získáme docela přesnou představu, co od knihy můžeme čekat“ (Vajchr, 2023).

Podle Stanislava Dvořáka (2022, s. 17) vykresluje autorka postavu „zcela nebulvárně, věcně a klidně. Jaroslav bojuje s úchylností, ale po celou dobu nepřekročí rámec zákona. Nikomu neubližuje.“

Jak tvrdí Kopáč (2022), podle Dvořákové je *Zahrada* spíše příběhem o ochotě diskutovat a přijmout odlišnost, jinakost. V *Zahradě* má čtenář podle Dvořákové „problém se hlavního hrdiny zastat. Bude mít s hlavní postavou pravděpodobně soucit, ale nebude s ní sympatizovat“ (Štěpánek, 2023).

5 Jazyková analýza románů Petry Dvořákové

V úvodu praktické části práce je nutno nejprve stanovit kritéria, jimiž se budeme v průběhu jazykové analýzy řídit.

Analýza je hierarchizována dle jazykových rovin: hláskové, morfologické, syntaktické a lexikální. Nebylo vždy snadné zařadit jistý jazykový jev do konkrétní roviny, neboť někdy může docházet k určitému prolínání (rovina hlásková a morfologická či morfologická a hlásková).

Důležitá byla jazyková specifická *Dědiny* a její zasazení do tzv. česko-moravského smíšeného pruhu. Zde bylo třeba sledovat (též s opřením o *Český jazykový atlas*), jaká je platnost a rozšíření užitých prostředků.

Českomoravská nářeční podskupina je pásmem táhnoucím se od východního okraje české nářeční skupiny přes oblast českého a moravského nářečí sousedící na západě s nářečím severočeským, středočeským a jihočeským a na východě sousedící se středomoravským nářečím. Pro tuto podskupinu jsou typické: krátké samohlásky u substantiv (tzv. moravská krátkost: *blato* x *bláto*), výslovnost skupiny šť jako šč (*ešče*), shoda v koncovkách tvrdých a měkkých substantiv v genitivu a akuzativu singuláru maskulin (*souseda*, *pekařa*) a v nominativu, akuzativu, vokativu a instrumentálu feminin (*žena* – *růža*). Dále mezi tyto typické rysy patří: měkké skloňování substantiv končících na -s, -z, -l (*v úli*) či zachování koncového l v přičestí minulém (*mohl*, *spadl*) nebo ve 3. osobě plurálu sloves 4. třídy tvary *-ajou/ijou* (*dělajou*, *ležijou*).

V oblasti česko-moravského smíšeného pruhu se objevuje část prostředků obvyklých v tzv. obecné češtině (typické pro území Čech), ale ne všechny. Na druhé straně se tu vyskytují příznačné moravismy, s čímž souvisí rozdílné možnosti volby.⁷

5.1 Dědina

Dědina nemá jediného vypravěče – skládá se ze čtyř povídek, v nichž se střídají mužské a ženské postavy jako vypravěči. Každá postava vykládá svůj příběh v ich-formě, tudíž dává čtenáři náhled na situaci pouze svými očima.

⁷Zatímco mluvčímu s českým jazykovým povědomím se nabízí např. výběr mezi spisovným *mohl* a nespisovným *moh*, moravský mluvčí má k dispozici jen *mohl*, jež je shodné se spisovným jazykem. Naproti tomu může manifestovat moravské povědomí např. tzv. moravskou krátkostí (*tata*), nebo jindy naopak dloužením vokálu (*bábička*).

Ve všech jazykových rovinách budou citovány příklady jednotlivých tvarů, v případě, že bude výskytů méně, budou uvedeny všechny a tato informace bude zmíněna.

Ke každému jevu jsou uvedeny tři příklady (pokud je to možné a není jich méně) a zároveň jsou uvedeny celkové počty výskytů jevu v dané povídce.

5.1.1 Hlásková rovina

Se substandardními hláskovými variantami pracuje Dvořáková v pásmu postav – v přímé řeči i v monolozích vypravěčů.

Nejméně nespisovných hláskových jevů nalezneme ve druhé povídce u hlavních postav – Marcely a Ladi. Je to zřejmě způsobeno jejich věkem – jedná se o relativně mladé lidi, rodiče třech dětí.

5.1.1.1 Ta naše Petruška, nevím, co z ní bude

V textu se objevuje obecněčeské protetické *v-* (*vobrázky, vožralýho, vopatlalo, vocas*). U neuter adjektiv v singuláru i v plurálu se objevuje nespisovná koncovka *-ý* (*malý kuřata, s. 17; na celý kolo, s. 18; to ono bude zlatý, s. 23*)

V povídce je zřetelná záměna koncovky *-e/-é* koncovkou *-ý/-í* nejčastěji u adjektiv (*takový děcko, s. 13; maličký, s. 16; nehezky, s. 21*), ale výjimečně se objevuje i u pronomin (*žádný, s. 13; takový, s. 27*), především u demonstrativ (*ale u týdle, to se ještě dočkáme, s. 13; jako v tý školce, s. 20; v tý seknici, s. 26*), ale i u posesiv (*ty svý vobrázky, s. 20*).

Zjednodušení hláskových skupin v běžné mluvě je v textu patrné prostřednictvím vynechaných písmen (*kerá, s. 16; dyž, s. 17; dyť, s. 17, s. 18*).

Autorka volí záměnu kodifikované hlásky *i/ý* za substandardní *-ej* u substantiv a adverbii (*zejtra, s. 14; tejdén, s. 18; brejle, s. 23*) či verb (*ohejbat, s. 14; upejpat se, s. 16; příkejvne, s. 20*). Nespisovný tvar verba *být* v infinitivu se vyskytuje pouze jedenkrát (*mohla z něj bejt slepička, s. 19*) a spisovný tvar *být* se rovněž objevuje pouze jedenkrát (*musí být na řetízku, s. 16*).

Mluvenost je v textu evokována užíváním redukované formy pomocného slovesa *být* v promluvách (*kdes to zebrała, s.25; kdepaks, s. 25*).

5.1.1.2 Kdo to zas vyzvání v neděli odpoledne?

V povídce se ojediněle vyskytují zkrácené vokály u dvojslabičných slov – jedná se o takzvanou moravskou krátkost (*tata*, s. 64) a u adverbii (*večir*, s. 52).

V textu se objevuje i obecněčeské protetické *v* (*vokořenit*, s.; *vono*, s. 32; *voči*, s. 42; *vochlastu*, s. 63).

Z morfologické roviny se nejčastěji uplatňuje nespisovnost užíváním nekodifikované varianty *ej* v kořeni u verb (*kejvnu*, s. 31; *bejvám*, *nemejvá*, s. 32) – v koncovce u substantiv (*tejden*, s.), adjektiv (*pořádnej*, s. 31; *starej*, *malej*, s. 32; *minulej*, s. 33), pronomin (*nějakej*, s. 41; *takovej*, s. 42; *jakej*, s. 63), numerálií – pouze dva výskyty (*druhej*, s. 32, *patnáctiletej*, s. 33), adverbii a u partikulí (*prej*, s. 32, 46, 48).⁸

Četná je v textu alternace *y* a *é* v koncovce u adjektiv a pronomin (*nějakýmu*, s. 34; *řeknite*, s. 32; *čerstvýho*, s. 39; *novýho*, s. 52) v koncovce se pak objevuje u adjektiv (*sádelnatý*, s. 32; *malý fušky*, s. 35; *některý*, s. 56; *nějaký*, s. 56) a u numerálií (*jediný*, s.; *počtvrtý*, s. 34; *poprvý*, s. 55; *osmý*, s.). Někdy je výskyt i v kombinaci (*nějaký blbý*, s. 61).

5.1.1.3 „Tak kdo dál?“ popoženu lidi za pultem

V textu se objevuje obecněčeské protetické *v* (*vokurku*, s.; *votráveně*, s. 76; *vožral*, s. 77, *vodvezli*, s. 77; *vod*, s. 81; *vodpoledne*, s. 135). Rovněž se zde ojediněle vyskytují zkrácené vokály u dvojslabičných slov – jedná se o takzvanou moravskou krátkost (*večir*, s. 52; *tata*, s. 64; *mlíko*, s. 125; *mama*, s. 147). Tvar *mlíko* používá Josef a spisovný tvar *mléko* se v textu nevyskytuje.

V textu je velmi četný výskyt adjektivního *ej*, které se vyskytuje v kořeni substantiv (*bejka*, s. 78; *vozejkem*, s. 79) či verb (*bejt*, s. 75; *bejval*, s. 78; *dožvejkala*, s. 78; *zalejt*, s. 89), které se rovněž vyskytuje v koncovce substantiv (*tejden*, s. 75), adjektiv (*přimichanej*, s. 75; *vychtrlej* s. 76; *čerstvej*, s. 77; *hodnej*, s. 203), u pronomin (*kerej*, s. 75; *každej*, s. 75; *nějakej*, s. 76; *svejch*, s. 76), ojediněle také u partikulí (*prej*, s. 77) či v kombinaci (*prej byl úplně zlitej*, s. 77).

Četná je v textu alternace koncovek *y* a *é* u adjektiv (*upatlanýho*, s. 77; *minulýho*, s. 83; *pionýrskýho*, s. 83; *mladýmu*, s. 94), výjimečně i u pronomin (*svýho*, s. 75; *jakýpak*, s. 82; *každýmu*, s. 86) či numerálií (*druhým*, s. 86). V koncovce se vyskytuje u pronomin a adjektiv v singuláru

⁸ U partikulí se nejedná o hláskovou změnu z *y* v *ej*, ale o změnu *zpětné přehlásky* z *aj>ej*, k níž došlo v průběhu 15.–16. století. Tvar *prý* se pak vyvinul hyperkorektní přeměnou skupiny *ej* na *y* z tvaru *prej* [praví].

i plurálu (*velký*, s. 76; *igelitový*, s. 84; *mladý*, s. 133; *marný*, s. 139), výjimkou je výskyt u numerálií (*poprvý*, s. 185).

Mluvenost se v textu projevuje příklonnou variantou -s místo plného tvaru pomocného slovesa (*natáhls*, s. 117).

5.1.1.4 „Podčiči, de seš? Mám pro tebe kósek páрку.“

V povídce je velká četnost obecněčeského protetického *v* (*vona*, s. 207; *vohulce*, s. 207; *zvopakovala*, s. 211; *voporou*, s. 225; *nevohřejou*, s.). Protetické *v* se v povídce objevuje celkem 133krát a nejčastěji jej používá babička ve svých výpovědích. Nepříliš často se objevuje ve výpovědích Věry. Toto čtenější užívání u babičky je způsobeno zřejmě tím, že protetické *v* je v současnosti rozšířeno spíše mezi staršími lidmi, zatímco mladší generace protetické *v* používá méně.

V textu se ojediněle vyskytují zkrácené vokály u dvojslabičných slov – jedná se o takzvanou moravskou krátkost (*kravy*, s. 208; *sluvkem*, s. 216; *četnici*, s.), adjektiv (*dřív*, s. 208; *večir*, s. 216; *vyčítat*, s. 216), ale i verb (*vyškrabat*, s. 207).

V textu je výrazný výskyt nekodifikované varianty *ej* v kořeni u verb (*přemejšlet*, s. 210; *bejvám*, s. 211; *zbejvá*, s. 221; *rozhejbávat*, s. 222). Jako koncovka se objevuje u substantiv (*příbuznejma*, s. 210, *tejden*, s. 211) a adjektiv (*celej*, s. 207; *vytřenej*, s. 212; *mladejm*, s. 226; *pěknej*, s. 243).

Nejčastěji je v textu využita alternace *i/í* či *y/ý* za *e/é* v kořeni (*starýho*, s. 214; *každýho*, s. 219; *ovocnýho*, s. 219; *hroznýho*, s. 220) i v afixu (*rozkrápaný*, s. 205; *přibitý*, s. 213; *mateřský*, s. 214; *trapný*, s. 219).

Mluvenost je v textu evokována užíváním výrazů bez vynechání některých souhlásek či mezer v promluvách (*toviže*, s. 208, 230; *dovijak*, s. 215; *nejrači*, s. 215).

5.1.2 Morfologická rovina

5.1.2.1 Ta naše Petruška, nevím, co z ní bude

V první kapitole se v roli vypravěče nachází jen jedna postava – babička Střechová, tu často v dialozích doplňuje a některé okolnosti dovysvětluje postava dědečka Střechy.

Ve výpovědích babičky můžeme nalézt užití v instrumentálu substantiva s původně duálovým zakončením *-ma* (*dokladama*, s. 13; *zubama*, *kůlnama* s. 16), ve výpovědích dědečka se tato koncovka nenachází. Úzus postavy je patrný, jelikož volí nespisovné *-ma*.

V rozhovoru s Petruškou užívá babička celkem dvakrát speciální (středo)moravskou variantu *-ajou/-ijou* u verb 3. třídy ve 3. osobě plurálu přítomnosti (*tam se strčijou lidi*, *vaříjou se*, s. 14).

Naopak v dialogu dědečka a Petrušky se jednou vyskytuje stupňované adverbium se substandardním zakončením *-ejc*, a to u komparativu (*nepřetahuj*, *musíš pomalejc*, s. 20).

V textu je užitá unifikace formy plurálu u pronomin neuter *í/é/á – ý* (*takový zvíře*, s. 16; *takový vostudy*, s. 18; *nějaký věci*, s. 19).

Nepříliš frekventované jsou v textu hovorové tvary adverbii (*nejdřív* – 2 výskyty, *vždycky* – 1 výskyt) a částic (*aspoň* – 3 výskyty, *teda* – 2 výskyty). Hovorové tvary užívá jen babička, a spisovné tvary daných výrazů nejsou užívány.

U postavy Petrušky se nespisovných tvarů v morfologické rovině neužívá – mluví spisovně. Tento fakt bude s největší pravděpodobností spojen s věkem, jelikož se jedná o pětiletou holčičku.

5.1.2.2 Kdo to zas vyzvání v neděli dopoledne?

Tato povídka má opět jednoho vypravěče – řezníka Lad'u.

U sloves 1. třídy v první osobě singuláru přítomnosti jsou frekventované hovorové tvary s koncovkou *-u* (*listuju*, s. 31; *potřebuju*, s. 36; *neparkuju*, s. 52). Tyto tvary používá ve svých výpovědích Lad'a celkem 30krát. V celém textu je užíván tvar s koncovkou *-l* v přičestí minulém u verb (*roztrhl*, s. 31; *vyrostl*, *neodmítl*, s. 65). Zde se rovněž jedná o příznak česko-moravského smíšeného pruhu, který se v tomto případě shoduje se spisovným jazykem.

Hojně je v textu užíváno hovorových tvarů adverbii (*nejdřív* – 4 výskyty, *vždycky* – 14 výskytů) a částic (*aspoň* – 17 výskytů, *přece* – 7 výskytů, *teda* – 17 výskytů). Všechny tyto hovorové tvary užívá, až na jedno *aspoň*, postava Ladi. Nicméně Lad'a také často užívá spisovné tvary (*jsem se učil*, s. 32; *jsem nechal*, s. 34; *jsem přicházel*, s. 40), a tak by se dalo říci, že oproti jiným postavám z *Dědiny* používá tento vypravěč jazyk spíše spisovný. Lad'a zde má možnost užití nespisovného tvaru *sem*, který je ovšem spíše grafickým signálem nespisovnosti, ale tuto variantu nepoužívá.

Postava Ladi často využívá původně duálového zakončení *-ma* v instrumentálu substantiv (*zabijačkama*, s. 31; *prásknu dveřma*, s. 34; *vratama*, s. 35), obvykle v popisech, vlastních myšlenkách a někdy i v dialozích. Koncovka *-maje* v textu použita celkem 34krát.

U verb třetí třídy 3. osoby plurálu přítomného nalézáme v dialozích Ladi nespisovné tvary s moravskou koncovkou *-ijou* (*žvanijou*, s. 31; *nechcou*, s. 32; *krájijou*, s. 41). Tato koncovka se v povídce vyskytuje celkem osmkrát – sedmkrát ji užil Ladů, jedenkrát ji použil v dialogu s ním (*...tydle děcka, ty nevíjí, co je dobrý...*, s. 40) jeho švagr.

Třikrát užívá postava Ladi obecněčeských tvarů *bysme/abysme* (*bysme*, s. 32, 37; *abysme*, s. 37), tvar *bychom/abychom* se v tomto textu nevyskytuje. Rovněž se v textu nevyskytuje nekodifikovaná podoba *si*, ale vyskytuje se pouze v podobě kodifikované (*chtěl jsem, nebyl jsem...*).

U tohoto textu je viditelná dominance spisovné češtiny z morfologického hlediska. Spisovné tvary se vyskytují společně s nespisovnými a jsou spíše v převaze.

5.1.2.3 „Tak kdo dál?“ Popoženou lidi za pultem

V této povídce se střídají celkem tři vypravěči – Maruna, Josef a jejich syn Zbyněk.

Slova v instrumentálu se zakončením na *-ma* (původně koncovka duálová) jsou v povídce poměrně hojně zastoupena – celkem 119krát (*mezi čerstvejma*, s. 75; *špinavejma rukama*, s. 76; *krčí ramenama*, s. 189). V povídce se tato koncovka vyskytuje celkem 119krát. Nejčastěji ji využívá postava Maruny.

Četné zastoupení – celkem 54 výskytů – mají v textu také tvary verb 3. třídy s hovorovou koncovkou *-u* 1. osoby singuláru přítomného (*pamatuju*, s. 75; *pozoruju*, s. 83; *utěšuju*, s. 87) – tato koncovka se objevuje nejčastěji ve výpovědích Maruny a 3. os. plurálu přítomného – celkem 24 výskytů (*zaplavujou*, s. 15, *natahujou*, s. 25, *představujou*, s. 136).

U verb třetí třídy 3. osoby plurálu přítomného nalézáme pouze ve výpovědích Maruny nespisovné tvary s moravskou koncovkou *-ijou* (*stojijou*, s. 73; *nedovolijou*, s. 79; *víjou*, s. 93; *vyzdobijou*, s. 128). Koncovku *-ijou* použila autorka u Maruniných výpovědí celkem 84krát. Sedmkrát je použita ve výpovědi Zbyňka (*zařídijou*, s. 148; *nevrátijou*, s. 150; *vyvádějíou*, s. 152; *posadíjou*, s. 152; *čumijou*, s. 196). Dvakrát je koncovka použita ve výpovědi Josefa (*nestydijou*, s. 85; *přemýšlijou*, s. 166). Koncovka *-ajou* se v textu nevyskytuje. V textu se nevyskytuje

vynechání koncovky *-í* u tvaru verba 3. osoby plurálu přezenta. Konkurenční spisovné tvary, ani nahrazení obecněčeským *-ěji/-ej* se v textu nevyskytují.

Nepříliš četné užití nářeční koncovky *-ijou* u postavy mladého Zbyňka ukazuje, že se Stehlíková (2018, s. 19) se své recenzi nemýlila, když tvrdila, že se „mladým lidem v dědině obecná čeština mísí s nářečím v opačném poměru než jejich prarodičům.“ Zbyněk, jak již bylo zmíněno, užil koncovku *-ijou* jen sedmkrát, zbytek jeho promluv tvoří obecná či spisovná čeština (*visijou* x *visí*, *čumijou* x *čumí*).

Jelikož je celá povídka vyprávěna prostřednictvím hlavních postav, substandardnost se na morfologické rovině projevuje v jejich narativním projevu a v promluvách postava v situacích, které s postavami bezprostředně souvisí.

U postavy Josefa je spisovnost zachována nejvíce. V přímé řeči je zachován plný tvar *l-*ového participia v kondicionálu (*mohl*, *nemohl*, *zapíchl*). Tento příznak je typický pro českomoravský smíšený pruh.

5.1.2.4 „Podčiči, de seš? Mám pro tebe kósek párku.“

Tato povídka má dva vypravěče – babi Vavirkovou a Věrunu – manželku vnuka Vavirkových.

Vypravěčka často využívá hovorových koncovek u verb třetí třídy přezenta v 1. osobě singuláru (*přikyvuju*, s. 209; *nelituju*, s. 212; *pamatuju*, s. 230; *upravuju*, s. 240).

U verb třetí třídy 3. osoby plurálu přezentu nalézáme pouze ve výpovědích Maruny nespisovné tvary s moravskou koncovkou *-ijou* (*umijou*, s. 214; *nevyřešijou*, s. 233). Koncovku *-ijou* použila postava babičky Vavirkové pouze jednou. Koncovka *-ajou* se v textu nevyskytuje. Konkurenční varianta verba *umijou* x *umí* se v textu vyskytuje celkem pětkrát. Variantu *umí* však užívá pouze Věruna – mladší generace.

V povídce je celkem 24 výskytů duálového zakončení instrumentálu *-ma* (*příbuznejma*, s. 210; *vajíčkama*, s. 212; *s váma*, s. 220). Nejčastěji tuto formu využívá Věruna, celkem 16krát. Sedmkrát tuto formu zakončení užívá babička Vavirková, jednou pak Heluna – snacha Vavirkových, která ale není vypravěčem a pro tuto práci není důležitá.

Ve vyprávění Věruny se dvakrát vyskytuje stupňované adverbium se substandardním zakončením *-ejc*, a to u komparativů (*už na něj člověk musí hlasitěj*, s. 211; *pozděj* *ji tchýně odnese*, s. 219).

Jedenkrát se v textu vyskytuje obecněčeský tvar *bysme* (s. 223). Kodifikovaný tvar *bychom* se v tomto textu neobjevuje. Verbum *být* v 1. osobě singuláru je v dialogích zastoupeno v nekodifikované podobě *sem* – tento tvar je ale běžným prostředkem užívaným v mluveném jazyce celonárodně. Jde zde ovšem primárně o konvenční grafický prostředek, který naznačuje na jedné straně uvolněnější (*sem*), na druhé straně formálnější (*jsem*) podobu řeči; v reálných běžných mluvených projevech se běžně užívá jen [sem]. Podoba *sem* se ale vyskytuje pouze u starých Vavirkových (celkem u babičky Vavirkové 82krát) u dialogů či monologů Věruny se vyskytuje kodifikovaný tvar *jsem*. Tvar *sem* poukazuje na to, že Vavirkovi jsou již staří lidé, kteří v této oblasti žijí dlouhá léta. Mladší generaci je již přisouzen tvar *jsem*. Zde jde spíše o grafické rozlišení signalizující celkový ráz řeči.

Osobnost babičky Vavirkové se odráží ve výběru jazykových prostředků ryze moravských prostředků, zatímco u mazané, ale na druhou stranu ochotné Věruny se kumulují prostředky obecněčeské. Ani u jednoho vypravěče se však nedá říci, že by byla zachována spisovnost, která se v této povídce se vyskytuje nejméně.

Koncovka *-l* se v přičestí minulém verb příliš nevyskytuje – préteritum je omezeno pouze na tyto tvary (*mohl(a)* s. 235, 215 a *vzmohl*, s. 235). Ve výpovědích Věruny se vyskytuje jednou a u babičky dvakrát. Varianta *mohse* v textu nevyskytuje.

5.1.3 Syntaktická rovina a výstavba textu

Výklad o syntaktické rovině se zaměří na celkovou charakteristiku syntaktické výstavby, a to ve vazbě jak na složky vyprávění a subjekt vypravěče, tak na některé postavy. U předchozích i následujících rovin byly a budou probírány tvary pouze z hlediska vypravěče, ale u syntaktické roviny byly mnohdy zajímavé a pro práci důležité formy použité v promluvách jiných postav než vypravěče.

Dále se tato kapitola bude zabývat charakterizací syntaktické stavby projevu vypravěče a jeho vnitřních monologů, ale i promluv postav.

V poslední části budou rozebrány rysy mluvenosti a spontánnost a rovněž projevy mluvenosti v syntaxi.

5.1.3.1 Ta naše Petruška, nevím, co z ní bude

Vyprávění o událostech je kondenzované: *To mě naštve. Pořád se jí podávají prsty. A to se nemá dělat. Petruna už ale hodí znova a jako na potvoru jí padne šestka ()*.

Ve vnitřních monolozích postav se často objevuje přímá řeč. Při popisech událostí jsou užívána převážně verba: *(Když pro Petrunu odpoledne přijde snacha, holka k ní letí, jako by jí tady někdo ubližoval. Na moment mě napadne, aby neřekla, že jsem jí ubalila po prdeli, to by zas Alena vyváděla, že takhle se s děckem nesmí. Ale Petruna na to už naštěstí zapomněla a táhne mamu ke kuřatům), s. 27.*

Jak bylo zmíněno, text je prokládán i krátkými, jednoduchými či neslovesnými větami: *„Ale pak nic nebude.“ To nevádí!“ odsekne. (s. 21); „Nikde,“ odpoví nakonec (s. 25).*

V textu se rovněž vyskytují volná připojování krátkých výpovědí – převážně ve funkci vyjádření subjektivity postav *(Musím uznat, že na pět let to má pěkný. Jiný než v tý školce. Ale neřeknu jí to) (s. 21). (Už si říkám, jestli se jí něco nestalo, aby třeba nakonec neměla otřes mozku (s. 22). A že jí doma roste malá zlodějka. Ale radši držím hubu (s. 27).*

Spojka *a* nemá v textu jen funkci spojovacího prostředku ve výčtu, ale je – jako konektor – umístěována i na začátky vět, které se vážou k předchozí větě jako dodatky (vysvětlení, objasnění). *A ona mně ta malá kdesi sebrala misku, a že přes plůtek natrhá třešně (s. 18); Takový vysoký, nehezky. A vtom na mě holka blbá vyplázne jazyk (s. 22).*

Dvořáková neužívá příliš velký repertoár spojovacích prostředků – nejčastěji využívá *a*, *že*, *když*, *co*. Vzácně je užita spojka *protože* („*protože je mrtvý!*“) – celkem ve dvou výskytech.

V pásmu vypravěče jsou hojně užívány řečnické otázky: *Copak tady nemáte zrcátka?“ zamračím se na ni, když se přihrne do šatny (s. 15); „Čuně jedno, to se dělá?“ (s. 17); „Ty seš tady?“ škaredím se na děcko (s. 21). Otázky se rovněž vyskytují i ve vnitřních monolozích *Copak na to musí člověk pořád myslet? (s. 19).**

V textu se celkem frekventovaně objevují významově neurčité přívlastky: *takový čmáranice, s. 15; nějaký její, s. 15; takový vostudy, s. 18; nějaký věci, s. 20; nějaká patlanina s. 20.*

Pro zdůraznění autenticity textu připojuje občas autorka partikuli *víš*. Tuto partikuli užívá babička Vavirková ve chvílích, kdy se zlobí buď na Petru, nebo na dědečka. *„Ale to víš, že seš teď zlodějka,“ spustím na ni (s. 26), „Tak víš co? Jdi si za Kovářkou sám,“ urazím se, ... (s. 27).*

V textu se vyskytují i intenzifikační částice *moc* – *moc dobře ví* (s. 13.), *moc dobře vím* (s. 20), *moc dobře to cejtí* (s. 26) a *pěkně* – *pěkně to pípá na celý kolo* (s. 16), *je pěkně teplo* (s. 24), *pěkně od plic* (s. 27),.

Samostatnou pozici zastávají v textu i citoslovce: „*Šlííst*“ (s. 14). Dalo by se ale říci, že se zde jedná spíše o zkomolenou češtinu u malého dítěte, jelikož se jednalo o případ, kdy holčička hrála hru a na kostce jí padlo šest.

5.1.3.2 Kdo to zas vyzvání v neděli dopoledne?

V textu převládají spíše krátké, nepřiliš rozvítené věty: *Pak si uvědomím, že jsem nechal na stolku u televize pivo a vrátím se pro ně. Pavel i Marcela jsou zticha. Marcela smaží řízky a Pavel okrajuje brambory. Jindy bych si vzal na ochutnávku čerstvě udělanej řízek ještě před obědem, jen tak do ruky. I ted' mám chuť, ale vyseru se na to.* (s. 35)

Frekventované je užití přímé řeči nejen v pásmu vypravěče, ale i v pásmu postav – obzvláště při zabijačkách, kdy se s Ladinem baví mnoho lidí, je přímá řeč frekventovaná.

V textu se také vyskytují řečnické otázky – Ladin: *Cos to říkal, spratku?* (s. 34) Marcela: *To ses musel tak nalít?* (s. 43); *Co na ty děcka pořád rveš?* (s. 45); *Viš, jak jsem se strašně styděla?* (s. 62). Řečnické otázky užívá Ladin obvykle tehdy, když je rozčilený z chování svého syna. Marcela je používá nejčastěji ve chvílích, kdy Ladin přijde ze zabijačky domů opilý, nebo když Ladin křičí na děti (což Marcela nesnáší).

Spojka *a* má v textu funkci jak spojovacího prostředku souřadného spojení substantiv (*pára a puch*, s. 43; *Baruně a Pavlovi*, s. 59; *dusno a teplo*, s. 60), tak funkci konektoru umístěného na začátek vět, které mají charakter dodatečného komentáře k předchozí větě: *Dost taky peče s tou Věrunou Vavirkovou, kolikrát jsem je viděl spolu vysedávat před obchodem. A ta si tuplem do huby nevidí, ta jak se to dozví, tak to Marcele vyklopí ještě za tepla* (s. 56). *Oni Moravci na takový věci byli vždycky jak psi. A zvlášt' když jde o dceru.* (s. 58)

Dodatečné komentáře jsou rovněž mnohdy uvozeny spojkou *ale*:

Zas jí vadí, že hulím, to už poznám. Ale at' si remcá (s. 31).

To se mně taky líbí. Ale co ji má co vočumovat Vavirek (s. 31)?

To je druhej řezník v dědině. Ale lidi ho moc neberou (s. 32).

Slítla do toho jak nic. Počtvrtý! Ale pryč bych jí to dát nedovolil (s. 35)!

Výrazná je kumulace spojek v textu – nejčastěji u spojky *že*:⁹ *Kolikrát si říkám, že jsem neměl dělat takhle spojenou kuchyň s obývacím, že to nedělá dobrotu. Člověk nemá u televize chvilku klid. Mám už rozmyšlený, že bych tady na jaře postavil příčku, zas tolik práce by to nedalo. Ale teď to před Marcelou ani nevytahuju, to by mě hnala, že jsme sotva dostavěli a zabydli se a já to zas hned předělávám (s. 33).*

Je vzteklá, že děcka nepomáhají, ale sotva na ně huknu, už je zle. Jestli se jí nelíbí, že se jí zastávám, tak ať si pak nestěžuje. [...] Moc dobře ví, že si pro ránu nejdu daleko (s. 34).

Místy podléhá kumulaci i spojka *jak*:

Holka to zblajzne jak nic, voči jí u toho lezou z důlků, jak žvejka, a hned běží, že chce ještě (s. 39).

„Ladine, vzbud’ se,“ probere mě Marcela. Voda ve vaně už je studená, ani nevím, jak dlouho jsem spal. Jak se nade mnou Marcela takhle v koupelně naklání, připadá mně taková hezčí, ne jak když stojí nasraná u sporáku (s. 43).

Repertoár spojek je poměrně pestrý (*jak, že, jestli, co, když, a, ale i, ale*) – tyto spojovací výrazy lze spojovat se stylizací mluvenosti.

Na mluvenostním rázu textu se ve dvou případech podílí kontaktní částice *víš* (s. 34, 65) a třikrát vycpávkové slovo *jo* (s. 56, 63, 69).

Velmi frekventované jsou rovněž významově neurčité výrazy *takovej chlívek* (s. 35), *takový prase* (s. 37), *takový divný* (s. 45, 53), *nějakej jakože šlechtěnej* (s. 41), *nějakej Franta* (s. 49), *nějaká laciná sračka* (s. 56), *nějakej chlast* (s. 57).

Intenzifikace je vyjádřena prostřednictvím výrazů *strašně* (*je mi strašně zle*, s. 57; *přijde mně strašně srandovní*, s. 60; *strašně vtipně odpovím*, s. 61) a *moc* (*moc sádelnatý*, s. 32; *moc dobře ví*, s. 34, 52, 63; *moc dobře po očku sleduju*, s. 49; *moc mně to nejde*, s. 53).

5.1.3.3 „Tak kdo dál?“ Popoženu lidi za pultem

V textu převládají rozvitě věty a souvětí, ale jsou proloženy i krátkými větami: *Nejhorší je, že lidi sou závistiví. Strašně závistiví a pamatujou si všechno! Kdekdo mně dává dodneška zežrat, že dcera vod sedláků si pořídila vobchod. A že zas prej na lidech rejžuje, jako kdysi. Ale na to, jak naši museli všechno vodevzdat družstvu, na to už zapomněli. Jaká křivda se udělala! (s. 78)*

⁹ Spojka *že* se například na straně 32 objevuje hned šestkrát.

Přímá řeč je hojně užívána převážně v pásmu postav– jde hlavně o dialogy v Marunině obchodě.

Řečnické otázky se v povídce vyskytují minimálně: *Jenže co bych z toho všeho měla?* (s. 77); *Jak mě to mělo napadnout?* (s. 89); *Co mně je po tom?* (s. 88).

Většina textu je tvořena z krátkých vět, občasně s parcelacemi.¹⁰ Volné řazení krátkých výpovědí sugeruje mluvenost.

Zbyněk: *Má faru ve vedlejší dědině a podle mě je to teplouš až na pudu. Už kvůli němu bych do kostela nikdy nešel. Vypadá jako prase a řekl bych, že se tak i chová. Ale to si jen myslím. Lidi by mu tady ruce utrhali. Pitomci. I teď' eště z chodbičky zahlidnu, jak si strká do kapse tisícovku, co mu dala teta. To bych taky chcel, přijít do baráku, chvíli tam jakože zavopatřovat a vzít si za to litr* (s. 146).

Maruna: *A potřebuju si taky vodběhnout na záchod, v tym břichu se mně to nějak hnulo, jak sem se zvohnula. Liba v prodejně počká, nikam nespěchá. Děcka má pryč z baráku, chlap jí umřel už před dvaceti rokama, trefil ho infarkt, eště mu čtyřycet nebylo. Liba se z toho nemohla roky zletyrovat. Vod tý doby zustala sama. Je mně jí skoro lito. Eště že má v dědině vnoučata. Aspoň tym se baví. A chodí lidem vařit, dyžpotřebujou třeba na svatbu nebo na pohřeb* (s. 131).

Josef: *Po revoluci byli všichni hrrr, že si vezmou, co jim patří. Copak, to bylo snadný, zvlášť když se ještě dostávaly k pozemkům náhrady. Každěj se pustil do hospodaření. I ti chalupníci sotva na půl hektaru dobře začali. Jenže pak došly peníze a nastalo zle. A do toho ti parchanti, jak to pěkně v dopise napíšu: pronájem nebo odkup pole. Pěkný prachy za to dávají* (s. 139).

Dodatečné komentáře jsou často uvozeny spojkou *ale*:

Taky by ho mohla trochu vopláchnout. Ale vona si mezi Mašky dobře sedla (s. 76).

A že zas prej na lidech rejžuje, jako kdysi. Ale na to, jak naši museli všecko vodevzdat družstvu, na to už zapomněli (s. 78).

Kolikrát pomyslím, že stejně nestihnu ani zdaleka napravit všechno, co se na těch polích napáchalo. Ale tím spíš se toho do konce života nepustím (s. 83).

To se jeden mohl poblit, jak jim ty jejich chlupatý koule prosvítaly! Ale oni si mysleli, že teď' jsou jako ti západáci (s. 85).

¹⁰ Dle Příruční mluvnice češtiny (2008, s. 751) má „parcelace větného či souvětného schématu a osamostatňování větých členů v pásmu vypravěče funkci obsahově doplňovací nebo emocionální a zároveň aktualizací.“

Výrazná je kumulace spojek v textu – nejčastěji u spojky *že*:

Chlapi tenkrát nastoupili do řady, nahastrošení za baletáky, jenže Eda hned, že to se nesmí pod punčocháčama trenky, že u nich v Německu by nikdo takhle s trenkama nešel. Tak chlapi zas, že to teda ne, že to voni se nestydijou, ... (s. 85).

...to sem řekla, že to teda zkusim. Myslila sem si, že jak mně přide duchodovej věk, tak to pak pustim. Jenomže kdo by to tady přebral (s. 77)?

Dyž to dá člověk do mrazáku a nerozmrzne to úplně, lidi remcají, že to bylo zmrazený. Dyž vobjedná málo, vohrnou nos, že se na ně nedostalo (s. 79).

Frekventovaná je kumulace u spojky *když*:

I když ví, že to nesnáším. A když jí vodpovím, že nechcu, začne mně to vnucovat: „Na, jen si vem (s. 88).

Repertoár spojek je poměrně pestrý (*jak, že, jestli, co, když, a, ale, totiž, dokonce*) – tyto spojovací výrazy lze spojovat se stylizací mluvenosti.

V textu se objevují rovněž vsuvky, které jsou užity především pro vyjádření pocitů vypravěče (hlavní postavy).

I dyž si lidi vo mně myslijou, dovi jak si tady v obchodě nenahrabu, moc si ke mně nedovolijou (s. 79). Nakonec, myslim, byla ráda, že se bábičky zbavila (s. 149).

K opakování dochází nejfrekventovaněji u pronomín: *A vona byla takovej šotek. Kamsi sme s Josefem tenkrát vodjeli, a vona zustala s Frantem sama doma (s. 180). Nikoho bych nepodvedla, to ne, ale vzala bych si jen to, co mně patří. Tak mě to učili naši. A ti moc dobře věděli, co dělají (s. 76)!*

Na mluvenostním rázu textu se třikrát podílí kontaktní částice *víš* (s. 138, 161, 165).

V textu se celkem frekventovaně objevují významově neurčité výrazy: *nějaký marky, s. 84; takovej hezkej kluk, s. 91; nějakou blbost, s. 123; nějaký prášky, s. 123; nějakej svůj seriál, s. 171.*

5.1.3.4 „Pod’čiči, de seš?“ Mám pro tebe kósek páрку.“

Povídka je tvořena převážně rozsáhlejšími (syntakticky složitějšími) větami a souvětími – jedná se o povídku, která je oproti ostatním z *Dědiny* nejvíce tvořena souvětími: *Chcete říct, že z bábičky tahám peníze? Nahrnuly se mně do očí slzy. Jak si tohle vůbec může dovolit? Vždyť jsem byla jediná, kdo se o dědu trochu postaral! Nikdy jsem tchýni neviděla, že by dědovi aspoň ty zuby vyčistila nebo ho oholila. Přijde, sedne si vedle něj, dělá tůtiňuti, aby to vypadalo, ale aby*

dovopravdy něco udělala, to kdepák. To jí nevoní. Utřela jsem si oči kapesníkem, co jsem našla v kapse, a otočila se k ní zády. Jen ať tchýně vidí, že se taky umím dožrat. Však mám u linky hromadu nádobí, nebudu tady vysedávat u kafe. Ale ještě mně to nedalo, a jak jsem tak stála zádama, tak jí povídám: „Tak víte co? Už tam nepáchnu. Chod'te si dědovi čistit zadek sama.“ Pak jsem se stejně neudržela a s pláčem utekla do ložnice. Zas tak líto mně to nebylo, trochu jsem tomu přidala, ať tchýně vidí, co dělá“ (s. 234–235). Tato souvětí jsou příkladem monologu Věruny ve chvíli, kdy se handrkuje se svou tchyní o péči o dědečka. Je nataženo téměř přes 1,5 stránky a je tvořeno jak ze souvětí, tak i jednoduchých vět.

Přímá řeč se v této povídce vyskytuje nejčastěji, a to celkem 211krát. Nejčastěji ji využívá vypravěč – babička či Věra, ale poměrně často i postavy vedlejší – dědeček, Heluna a další postavy. Řečnické otázky se v tomto textu téměř nevyskytují.

Dodatečné komentáře jsou často uvozeny spojkou *alespoň/aspoň*:

Vodpoledne Věrka slíbila, že přivezou po jejich bábičce gramofón, na záchod bych dědka neutáhla. Aspoň že tak (s. 217).

Kočku a dva malý kocórky taky mám, ty tři, co eště byly, ty musela kuna vodtáhnout, ale to mně zas tak nevadi. Aspoň sem to zabít nemusela, a živit sem to nechcela (s. 241).

Že tady jíme každej den k večeri chleba se sádlem, ani salám nekupuju, to je ti jedno? Aspoň na to lino nám z těch peněz mohli dát!“ Jiřin ale zase nic (s. 243).

Dále se často u dodatečných komentářů vyskytuje spojka *ale*:

Pak než se došorá ke dveřim, než si přistavi žebřík, to bude zas věčnost. Ale copak já, já si jen těžko pomůžu (s. 207).

To pré bych nepřezila. Ale dědek, ten na pudu musí (s. 207).

Ať se vo dědka postaraji. Heluna jen kibicuje. Ale sama by ruku k pomoci nedala (s. 224).

Výrazná je kumulace spojek v textu – nejčastěji u spojky *že*:

[...] že dědka vodvezó. Žepré na rengen. Potom že se uvidí. Chco telefon na syna, že dyby pré si tam dědka nechali (s. 210).

Hned mu vidim na vočich, že i dyž má bolesti, jak je rád, že je důležité (s. 210).

Kolikrát jsem ji slyšela, jak si stěžuje, želeží všechno na ní, že tchán nic nerozhodne (s. 212).

Frekventovaná je rovněž kumulace u spojky *když*:

Nejhorší to bylo, když jsme se vzali. To bylo pořád, jak se o Jiřina špatně starám, dávám mu na svačinu jen chleba s vajíčkama, přece když takhle zedníci celý dny, nemůže bejt při slabým jídle, to bylo peklo. Ani dneska, když mu chce něco vytknout, neřekne to jemu (s. 212).

V tomto textu je repertoár spojek oproti předchozím textům poměrně malý (*jak, že, jestli, co, když, a, ale*) – tyto spojovací výrazy lze spojovat se stylizací mluvenosti.

V textu se objevují rovněž vsuvky, které jsou užity především pro vyjádření pocitů vypravěče (hlavní postavy).

Myslela sem si, že až budó děcka velky a ubyde starosti, bude to lepčí. Ale depak (s. 226).

Taky se umím prát o svoje. To ať si tchýně nemyslí! (s. 233).

Vidím, jak se jí roztřese brada, nejdřív myslím, že začne bečet, ale ona najednou tak rázně:

„Tak si ho budete muset někdo vzít a postarat se voňé“ (s. 222).

K opakování dochází nejfrekventovaněji u pronomín:

Šak se bude muset postarat vona. Copak si myslí, že se bude starat Bohoš? Kolikrát mě vodbyla, že Bohoš je náš syn a vona jen snacha (s. 216). Depak, tentakle už zvoštane. To já poznám. Zjistil, jaky je to pohodli. Ten už se starat nemusí (s. 224). Když má někdo takovou tchýni jako já, mohla jsem to čekat (s. 231).

Na mluvenostním rázu textu se dvakrát podílí kontaktové spojení *že jo?* (*To viš, že jo, říkám si v duchu, ale rači přikyvuju, s. 209; Už od dveří ale bylo vidět, že se k něčemu chystá. A taky že jo, s. 239*). V tomto textu se vyskytují i přídatné výrazy *No bóže, to se toho stalo (s. 216), No nic (s. 210)*.

Celkem pětkrát se v textu vyskytují i neurčité výrazy: *nějaký jabka (s. 214), nějakej talířek (s. 214), nějak nenavštívujeme (s. 221), nějak přiloží ruku k práci (s. 227), nějak vymyslelo (s. 227)*.

5.1.4 Lexikální rovina

5.1.4.1 Ta naše Petruška, nevím, co z ní bude

Postava babičky používá nespisovné výrazy častěji než postava dědečka. Babička již na počátku povídky vypráví, že Petrušku nemá příliš ráda, protože lže a podvádí, zatímco její druhá vnučka je spořádaná, poslušná a hodná. Navíc Petrušce říká *Petruško* úplně minimálně, ale nazývá ji spíše *Petrunou*.

Autorka v tomto textu užívá často deminutiva spojená s rodinnými vztahy, prolínajícími se touto povídkou – z toho vyplývá poměrně specifický výběr lexika: *maminka (mama-mamka)*, *babička (bába, bábička)*, *dědeček (děda-dědóšek)*. Zde jsou příznačné nářeční varianty (*bábička*, *dědóšek*), které lze brát jako doklad důvěrnosti a blízkosti.

V povídce jsou rovněž zastoupena hypokoristika tvořená z propria. Vnučka hlavní postavy je nazývána *Petruškou*, *Petrunou*, *Petrušou*, ale i prostě *Petrou*. Jméno hlavní postavy nevíme, jelikož v textu je nazývána jen *babičkou*. Dále sousedku Vavirkovou nazývá *Věrunou* či *Vavirkovkou* a svou snachu buď *Alenou* či prostě jen *snachou*.

Zdrobnělá substantiva se, překvapivě, objevují v pasážích, kdy *babička* něco *Petrušce* vyčítá, ale i ve výpovědích popisných – dalo by se říci, že v případě promluv *babičky* k *Petrušce* se jedná o obecný rys řeči orientované na dítě: *poličce (s. 13)*, *krabičkou (s. 13)*, *slepičky (s. 15)*, *zrcátka (s. 15)*, *domeček (s. 16)*, *maličký (s. 16)*, *řetízek (s. 16)*, *kuřátka (s. 16)*, *plůtek (s. 18)*, *slepička (s. 19)*, *lopatku (s. 19)*, *koníka (s. 20)*, *kastrolku (s. 21)*, *kamínek (s. 23)*, *náušnička (s. 23)*.

Mnohem frekventovanější jsou v textu pejorativa: *vlasiska (s. 13)*, *děcko (s. 14)*, *cuchtance (s. 15)*, *neposlucho (s. 15)*, *čmáranice (s. 15)*, *vožralýho (s. 16)*, *smradlavýho (s. 16)*, *vopatlalo (s. 16)*, *zuřivec (s. 16)*, *hadrů (s. 20)*, *patlanina (s. 20)*, *krámy (s. 23)*, *tipec (s. 25)*, *vočiska (s. 26)*, z dysfemismů: *dožere (s. 19)*, *hubu (s. 27)*, *dožraná (s. 27)* či zhrubělá expresiva: *blbá (s. 15, 19, 22)*, *šmidlá (s. 17)*, *čumí (s. 21)*, *holka pitomá (s. 26)*.

V textu se rovněž objevují frazémy (*Schválně pokračuju dál, jako bych másla ukrajovala*, s. 26) či expresivní přirovnání: *ječí jak tur (s. 15)*, *rozeřve se jak tur (s. 22, 23)*.

5.1.4.2 Kdo to zas vyzvání v neděli dopoledne?

V textu se nejčastěji objevují deminutiva související s rodinnými vztahy – *tatínek (tata-pantatík)*, *mamka*, *dědek*, *babka*, *holčina*. Četně zastoupena jsou hypokoristika tvořená z proprií hlavní postavy (řezník *Lad'a*). Hlavní postava je nazývána *Lad'ou* či *Ladinem* a jeho žena *Marcela* pak *Marcelkou* a *Marci*. Svého syna *Lad'a* oslovuje *Pavlin* či *Pavel*, dceru *Barborou* nebo *Barunou* a nejmladšího syna *Lukáš*. Svou milenkou pak nazývá *Jitkou*, *Jit'ou* a *Jitunou*.

Velmi častá jsou v textu zdrobnělá substantiva: *jitrničku*, s. 41; *hlavička*, s. 68; *prstíčky*, s. 69, adjektiva: *maličká*, s. 69 i adverbia: *trochu*, s. 31, 35, 44, 47, 48 a *chvilku*, s. 31; 33, 58, 62.

Nespisovné výrazy používá *Lad'a* převážně v monolozích, občas i v přímé řeči – obvykle se jedná o vulgarismy. Pejorativní označení postav jsou v textu rovněž zastoupena jako hanlivá

a zhrubělá: *blbeček, já blbec, hajzl, lidi jsou svině*. Ojediněle nacházíme i hovorová pejorativa: *bez skrupulí* (s. 32).

K silným vulgarismům se Dvořáková uchyluje pouze v této povídce: *pičoviny* (s. 31), *hajzlík [toaleta]* (s. 39, 62), *vychčiju* (s. 40), *sračka/sračky* (s. 40, 56, 67), *zasranejch* (s. 40), *šmejď* (s. 41), *nasere* (s. 43, 58), *debil* (s. 60). Četná jsou rovněž zhrubělá expresiva: *žvanijou* (s. 31), *na to jí kašlu* (s. 31), *čumím / čuměl / čuměli* (s. 36, 62, 64), *blbost* (s. 69), *kšeft* (s. 32), *patlat v hovnech* (s. 38). V textu se rovněž nachází expresivní přirovnání: *zima je jak v psirni* (s. 35) *zbitej jak pes* (s. 43, 49), *zima je jak pes* (s. 59), *bolí jako prase* (s. 62).

Dalšími lexikálními jednotkami jsou expresivně zkrácené výrazy, na jejichž způsobu tvoření se podílí univerbizace a abreviace: *cigáro*, s. 31, 57, 69; *srážečku [jateční pistole]*, s. 36, 41, 68; *telku*, s. 44, 69.

Výjimečně lze v textu nalézt germanismy: *troky*, s. 37; *šlauchváhou*, s. 47; *vercajk*, s. 41, 48.

Nadávký se objevují v promluvách Ladina: *Nadávám si do pitomců*; s. 65; *chechtám se jak debil*, s. 60.

5.1.4.3 „Tak kdo dál? popoženu lidi za pultem

Vzhledem k tomu, že se jedná o povídku spojenou s rodinnými vazbami, jsou hlavním tématem, k němuž se vztahují deminutiva obsažená v tomto textu: *matka (maminka-mama-mamka)*. Výraz *mamka* užívá pouze Zbyněk, když hovoří o své matce. Dále se objevují pojmenování *otec (tata-tatínek)*, *prarodiče (babí-babička-bábička)*, *sestra (sestra-ségra)*, *bratr (brácha)*. Jak je vidět, jsou v tomto textu příznačné nářeční varianty *mama, tata, bábička*.

V povídce jsou rovněž zastoupena hypokoristika tvořená z propria. *Maminka* je nazývána svým mužem *Marunou*, sousedkami pak *Marunkou*. *Marunin* a *Josefův* nejmladší syn je nazýván *Zbyňou, Zbyňkem, Zbynim* i *Zbyněčkem* – tak mu ale říká jen jeho maminka, Marie. Svým starším dětem říkají *Janina* a *Jana*, synovi pak *Franta* či *František*. Marie a Josef mají také vnoučata – ta jsou nazývána *Jiříkem, Jiříkem* či *Jiříčkem* a *Natálkou*.

Zdrobnělá substantiva se objevují ve výpovědích popisných: *pámbičkem* (s. 82), *žebříčku* (s. 106), *pejsek* (s. 144), *kočička* (s. 144), *krabičky* (s. 188).

Pejorativa nejsou v textu příliš častým jevem, ale i přesto jejich výskyt není zanedbatelný – dysfemismy: *čumím* (s. 152), *žerou* (s. 102), *hubu* (s. 106), *smrad* (s. 106), *vyžere* (s. 142) či zhrubělá expresiva: *voblbováky* (s. 177), *tintútka* (s. 100), *hajzlík [záchod]* (s. 153), *debil* (s. 152),

kretén (s. 154), *ušmudlaný* (s. 166) nebo slova hanlivá: *coura* (s. 101), *bečet [plakat]* (s. 138), *tlustoprdku* (s. 153). Užívají je všichni vypravěči, nejčastěji však Zbyněk. Rovněž pouze ve výpovědích Zbyňka se objevují pornolalika: *zapíchat* (s. 150, 151), *píchat* (s. 153), *nezašukal* (s. 149), *péro* (s. 151) – téměř všechna najednou jsou užita ve chvíli, kdy si užívá intimní chvíle se svou přítelkyní a u toho je přítelkyně Maruna, Zbyňkova matka, která Mariku nesnáší.

V textu se rovněž objevují přirovnání: *čpí potem, jako by se tejdén neumejvala* (s. 75); *vychrtlej jak džingla* (s. 77); *skáčou jako labutě* (s. 85); *shrbenej, jako by měl na zádech balvan* (s. 196).

Intenzifikace je vyjádřena prostřednictvím výrazů *strašně* (*strašně nesnáším*, s. 146; *strašně u toho bulim*, s. 148; *celá se strašně potí*, s. 153; *je strašně starej*, s. 197), *moc* (*moc dobře vim*, s. 80, 97, 135, 156, 201; *na to mě naši moc dobře učili*, s. 82; *že se moc dřú*, s. 83; *to člověk moc nepozná*, s. 151), *nejvíc* (*nejvíc plakala*, s. 78; *tím nám všem prospěju nejvíc*, s. 200, *nejvíc bolelo*, s. 202;) či *největší* (*jeho rodinu lidi měli za největší nenažrance*, s. 189; *největší sedláci v dědině*, s. 76; *jako největší módu*, s. 84) a (*v*)*obrovský* (*vobrovský břicho*, s. 75; *obrovskej potkan*, s. 123; *obrovskou silou*, s. 139).

5.1.4.4 „Podčiči, de seš? Mám pro tebe kósek párku.“

V této povídce se deminutiva téměř neobjevují – jsou použita pro oslovení babičky a dědečka (*bábička, babi, bábi, děda, dědóšek*) a nejčastěji pro oslovení vnoučat (*Jiříček, Adélka*). Ostatní postavy se oslovují buď pouze svými jmény, nebo si naopak říkají hanlivě *Jiřin, Heluna, Věruna, dědek*.

Velmi častá jsou v textu zdobnělá substantiva: *štamprličku* (s. 209), *hřebínek* (s. 213), *fličkama* (s. 215), *hulkama* (s. 215), *talířek* (s. 214), *chodbičky* (s. 237), *zdravičko* (s. 241), *srdíčkem* (s. 242) a adjektiva: *pomaličky* (s. 215).

Pejorativní označení postav se v textu nevyskytují.

Výjimečně se v textu vyskytují hanlivá a zhrubělá slova: *já husa blbá* (s. 225), *holka blbá* (s. 235).

Četná jsou rovněž zhrubělá expresiva: *čuměl, čumi* (). V textu se rovněž vyskytují expresivní přirovnání: *mróskaji po nocich tady za barákem, zrovna jako by děcko řvalo* (s. 208), *jak malé Jarda* (s. 208), *choval se jak děcko* (s. 225), *jak bych ju vařící vodó voparila* (s. 230).

Intenzifikace je vyjádřena prostřednictvím výrazů *strašně* (*strašně trapný ticho*, s. 223; *strašně nahlas rozebírá*, s. 223), *moc*¹¹ (*moc dobře vim*, s. 207; *nemám moc času*, s. 210; *moc vychcaná*, s. 220; *moc pohodlná*, s. 220), *nejvíc* (*nejvíc mě sejří*, s. 212), *největší* (*největší drbna z dědiny*, s. 212), *hrozný* (*ta kočka v baráku je něco hrozného*, s. 220).

5.2 Chirurg

5.2.1 Hlásková rovina

V tomto románu se objevuje protetické v pouze ve výpovědích Hynka (*voperovali*, s. 303).

Forma *-ej* v kořeni se vyskytuje u verb (*přemejšlím*, s. 8; *bejt*, s. 9; *hejbá*, s. 184; *příkejvne*, s. 70), v koncovce paku substantiv (*tejden*, s. 8; *ženskejma*, s. 82), adjektiv (*rozstříženej*, s. 7; *tlustej*, s. 8; *megalomaničkej*, s. 8; *řeznickej*, s. 9; *unavenej*, s. 9) i u pronomin (*každej*, s. 8) a numerálií (*druhej*, s. 37; *čtvrtej*, s. 61; *pátej*, s. 246). Někdy se v textu objevují konkurenční varianty (*týden*, s. 12; *příkývne*, s. 322). Spisovné varianty jsou užity převážně v případech, kdy Hynek mluví se svými pacienty a snaží se působit zdvořile – což se od lékaře očekává.

V novele se rovněž projevuje alternace hlásek *e/é* za *i/í,ý* kterou nacházíme v kořeni u verb (*stíkají*, s. 154) a v koncovce u adjektiv (*krátký*, s. 9; *magický*, s. 9; *vyrýsovaný*, s. 12; *pražský*, s. 14; *otrhaný*, s. 18) a numerálií (*jeden prst po druhým*, s. 8; *jedný*, s. 14; *je skoro půl devátý*, s. 19; *napodruhý*, s. 41).

Nespisovný tvar *bejt* se v románu vyskytuje celkem 55krát. Nejčastěji tuto formu užívá Hynek – celkem 46krát. V textu se ale objevuje i spisovná varianta *být*, a to celkem 54krát. Variantu *bejt* používá Hynek ve vnitřních monolozích, třikrát i v dialogu – jedenkrát v rozhovoru s otcem, jedenkrát v hádce s Markétou a jedenkrát v rozhovoru s Andreou. Tvar *být* používá v případě, že hovoří s pacienty o jejich diagnózách a případně s kolegy či nadřízenými v nemocnici nebo v případech, že chce působit dobrým dojmem.

U konjunkcí a adverbíí jde o zjednodušení souhláskových skupin (*dyť*, *nejčastějč*, *aspoň*). U některých adverbíí se jedná o odpadnutí koncové hlásky (*zas*).

¹¹ Intenzifikační prostředek *moc* je v textu zastoupen celkem 26krát. Zde je tedy jen výčet některých užití.

5.2.2 Morfologická rovina

V roli vypravěče se v románu objevuje jediná postava – doktor Hynek Grábl. Postava vypravěče hojně užívá nespisovných a hovorových tvarů.

Ve výpovědích Hynka můžeme nalézt četné užití instrumentálu substantiva či adjektiva s původně duálovým zakončením *-ma*¹² (*propadlejma*, s. 28; *příšernejma*, s. 24; *utrápenejma*, s. 78; *špagetama*, s. 17). Někdy je tato koncovka užitá i ve spojení substantiva a adjektiva: *sálovejma zářivkama*, s. 8; *jemnejma šedinama*, s. 9; *různejma úrazama*, s. 11; *velikejma pozemkama*, s. 55.

Ve vnitřních monolozích doktora Grábla se celkem šestkrát objevuje stupňované adverbium se substandardním zakončením *-ejc*, a to dvakrát u komparativů (*rychlejc*, s. 58; *pomalejc*, s. 39) a čtyřikrát u superlativů (*nejčastějč*, s. 25; *nejpomalejc*, s. 39; *nejrychlejc*, s. 96, 189). Konkurenční výskyt této slovotvorné přípony se v textu objevuje pouze u tvaru *nejrychlejc* x *nejrychleji*.

Koncovky u verb 3. třídy prézenta 1. osoby singuláru (*pozoruju*, s. 7; *dopisuju*, s. 10; *nekupuju*, s. 13; *odhaduju*, s. 40). Celkem se tato koncovka v románu vyskytuje 292krát, z toho 285krát ji užívá Hynek. Výskyt konkurenční koncovky je nulový.

Dalším morfologickým rysem, který se v textu objevuje, jsou tvary adverbii, pronomin a verb ve spojení se slovesným *-s* (*kdes*, *cos*, *rozuměls*).

Frekventované jsou v textu hovorové tvary adverbii (*nejdřív* – 57 výskytů, *vždycky* – 71 výskytů) a partikulí (*aspoň* – 78 výskytů, *teda* – 40 výskytů). Konkurenční tvary se příliš neobjevují – tvar *nejdřívě* je užit jedenkrát, tvar *vždy* celkem pětkrát. Nespisovný tvar spojky *dyť* neuvádí vypravěč ani jednou – vždy jej užívá jiná postava, se kterou hovoří. Spisovná varianta *vždyť* se v textu vyskytuje celkem 22krát, z toho 16krát ji užívá Hynek.

V novele se vyskytuje nekodifikovaný tvar *abysme/bysme/kdybysme* celkem desetkrát, kodifikovaná varianta *bychom* se v textu vyskytuje pouze dvakrát, a to v případě, kdy mluví ředitel nemocnice – vysoce postavená osobnost, od které se spisovný jazyk očekává.

5.2.3 Syntaktická rovina

Ze syntaktického hlediska převažují v románu spíše dlouhé rozvitě věty a souvětí s detailními popisy okolností.

¹² Koncovka se vyskytuje v textu celkem 237krát. Vzhledem k četnosti užití byly vybrány pouze čtyři příklady.

Ve vyprávění je párkrát použita apoziopse – obvykle ve chvílích, kdy postava nedokončila myšlenku, či byl přerušen dialog: „*Tak sorry, ono by se to...*“ *Sotva dopovím, ve dveřích se objeví Andrea. Okamžitě se zarazí, je vidět, že tam staniční nečekala* (s. 30) ale občas je využita i jako vyjádření mluvenosti typické spojky: *Potom našpulí rty: „Já jen... jde o to, že primáři vybuch Kováč...“* (s. 104).

Intenzifikace je v textu uskutečněna prostřednictvím výrazů *strašně* (*strašně brzo*, s. 8; *strašně příjemnej*, s. 21; *strašně se omlouvám* s. 125), *nejvíc* (*nejvíc mě štve*, s. 39; *nejvíc klape*, s. 98; *nejvíc z toho všeho*, s. 296), *hrozně* (*hrozně visí*, s. 46, *hrozně překvapená*, s. 309), *moc* (*moc se s tím nevyšívám*, s. 11; *moc dobře vnímá*, s. 16) a *šíleně* (*šilenej průser*, s. 29; *šíleně bledej*, s. 32).

Velmi frekventované jsou v textu rovněž významově neurčité přívlastky: *takovej řeznickej obor* (s. 9), *takovejma lidma* (s. 64), *takovej vtípek* (s. 35), *takový šílenosti* (s. 65).

V tomto románu autorka hojně využívá pestrých spojovacích prostředků – nejčastěji využívá *a*, *že*, *protože*, *když*, *aby*, *akorát*, *takže* a *proto*.

V pásmu postav jsou hojně užívány řečnické otázky *Jak nic? Takže tobě je to jedno?* (s. 44), *Jak nebaví?* (s. 51).

Pro zdůraznění autenticity textu je použita v Hynkových promluvách partikule *víš co* – *Víš co?* (s. 33, 51, 64). Nejčastěji ji využívá v otázkách kladených směrem k synovi Jáchymovi, nebo Markétě – spolu se často hádají a v hádkách tato partikule často figuruje.

5.2.4 Lexikální rovina

V tomto románu je autorčin výběr lexikálních prostředků velmi pestrý, obzvláště jedná-li se o expresivní výrazy. Nejprve se však zaměříme na deminutiva; jelikož se jedná o příběh související s rodinnými vztahy, lze v knize nalézt specifická pojmenování, tzv. hypokoristika: Hynkova manželka Markéta je v románu nazývána *Markétou* nebo *Marki*. Druhou variantu volí Hynek pouze v případě, že něco manželce provedl a chce se omluvit, a jednou v případě, že má strach o její zdraví. U dcery Anny volí Hynek oslovení *Anička*, *Ani*, *Anča*. Syna Jáchyma nazývá pouze *Jáchymem*. Svou matku nazývá Hynek *mamkou* nebo *mámou*, otce zase *tátou*. Svou milenkou Andreu nazývá prostě jen *Andreou*, v jednom případě *Andrýskem* (toto oslovení volí v okamžiku, když odchází od ní – milenky, za svou manželkou a Andrea je v pozici „té druhé“).

V textu můžeme nalézt nejen deminutivní substantiva¹³(*sklenička*, s. 28; *židličku*, s. 31; *rodinku*, s. 31; *kartičku*, s. 39; *brašničku*, s. 67; *krabičku*, s. 77; *partičku*, s. 115; *stoličku*, s. 118; *bedničku*, s. 152; *kapičky*, s. 154; *nožičku*, s.194; *sestřičku*, s. 235; *bouličku*, s. 236; *hodinku*, s. 252; *taštičku*, s. 260; *pěstičkama*, s. 268), ale i adjektiva (*kratoučkový*, s. 34; *maličký*, s. 25, *maličká*, s. 158, *mrtvičková*, s. 223) a adverbia: *trošičku*, s. 83; *pomaličku*, s. 277. Hojně se užívají pejorativní označení postav: *dědek*, s. 10; *baba*, s. 27; *babka*, s. 169, hovorová pejorativa: *hysterka* (s. 145), obecně expresivní slova: *hecne* (s. 41), *setsakramentsky* (s. 74), *vyštěkne* (s. 88), *brlohu* (s. 339), *vyhazov* (s. 339), *svinstvo* (s. 348), ale i hanlivá a zhrubělá: *kretén* (s. 8), *poseru* (s. 13) i *posrat* (s. 27), *spratci* (s. 14), *prachy* (s. 22), *ksicht* (s. 30), *blbečky* (s. 40), *chcípnu* (s. 89), *nepobleju* (s. 92) i *pobliju* (s. 238), *sráč* (s. 116), *pochcal* (s. 291), *ožralců* (s. 249), *smrťák* (s. 322).

Hojný je rovněž výskyt vulgarismů (*sračky*, s. 8; *průser*, s. 28; *bordel*, s. 30; *prdel*, s. 49; *kurva*, s. 50; *zasranej*, s. 51; *pajzl*, s. 110). Vulgarismy v tomto díle slouží k tomu, aby evokovaly mluvu lékaře, který je „zničen“ svým životem, práce v maloměstské nemocnici ho nebaví a nesnáší ji.

Oproti předchozím dílům je tento román bohatý na pornolalika, která Hynek používá ke zdůraznění emocionálních stavů – převážně když se mu líbí některá z žen, ale používá je rovněž ke zdůraznění emocionálních stavů. Pornolalika nejsou nikdy použita při konfliktu: *opíchám* (s. 60), *vyšukám* (s. 154), *neudělal jsem se do ní* (s. 155), *píchal* (s. 159).

V textu jsou rovněž častá přirovnání (*vypadá jako dlouhonohá gazela*, s. 9; *všechno jde jak po másle*, s. 101; *jako kdyby byl na audienci přinejmenším u prezidenta*, s. 25; *jak kakabus*, s. 37; *o chlapa se třepe, jako by to byla novomanželka*, s. 100).

Charakteristickým lexikálním jevem je lékařský slang: *lékařák* (s. 10), *špitál* (s. 223) a lékařská profesní mluva: *chíra* (s. 9), *varixy* (s. 9), *háky* (s. 10), *gyndu* (s. 133), *endometriózy* (s. 143), *embolce* (s. 142), *bariatrie* (s. 153), *lexaurin* (s. 324). Někdy je profesní slovo *gynda* nahrazeno spisovným *gynekologie* – tento tvar Hynek používá v případě, že hovoří s pacientem, nikoli s kolegou.

Poměrně častým jazykovým prostředkem je hyperbola (*megalomaničkej*, s. 8; *[musel jsem vypotit] nejmíň tři litry*, s. 29; *obrovskéj balvan*, s. 117; *obrovským panděrem*, s. 251; *milion výmluv*, s. 214).

¹³ Vzhledem k nepříliš vysokému výskytu deminutiv jsem se rozhodla je vypsát všechna.

Ojedinelé je použití počestěných, foneticky přepsaných anglických výrazů: *piling* (s. 37) nebo *marlborky* (s. 192, 338).

Autorka užívá slova abreviovaná: *nádrů* (s. 248), *časák* (s. 325, 348), (*gympł*, s. 75). Celkem pětkrát se objevuje také zkratkové slovo *esemeska*¹⁴(s. 146).

5.3 Vrány

5.3.1 Hlásková rovina

Oproti předchozím textům se v tomto románu objevuje protetické v velmi výjimečně, a to pouze ve výpovědích Báry (*vopravdickejma*, s. 357). Konkurenční varianta se v románu vyskytuje hned několikrát ve tvaru *opravdický* (s. 139, 159) či *opravdový* (s. 48, 181, 199, 353).

V textu je ale zřetelný výskyt nekodifikované varianty *-ej* v koncovce, kdy se objevuje u substantiv (*ženskejm*, s. 87; *tejden*, s. 42, 255), adjektiv (*celej*, s. 18, 27, 39, 66, 94, 131, 165, 200, 250, 260, 287, 298, 309, 340, 347; *vytištěnej*, s. 83; *papírovej*, s. 178, 209; *technickej*, s. 360) i u pronomín (*každej*, s. 27, 53, 61, 272, 294; *žádnej*, s. 35, 48, 130, 348; *ktorej*, s. 48, 56, 71, 137, 154, 159, 213; *nějakej*, s. 53, 83, 109, 110, 136, 145, 151, 154, 170, 183, 212, 217, 223, 264, 285, 293, 341, 347) a numerálií (*druhej*, s. 110, 123, 283). Někdy se v textu objevují konkurenční varianty (*příkejvne*, s. 309 x *přikývne*, s. 244) – variantu *přikývne* používá většinou pouze Bářina matka, zatímco Bára volí tvar nespisovný, ale v jednom případě – když s ní mluví její učitelka přírodopisu a ptá se na domácí násilí, volí Bára tvar *přikývne*.

V novele se rovněž projevuje alternace hlásek *e/é* za *i/i*, kterou nacházíme v kořeni verb (*oblíct*, s. 58; *polívalo*, s. 41, *utýct*, s. 71; *lítám*, s. 164; *zahlídla*, s. 178, 341) v koncovce pak u adjektiv (*nový*, s. 19, 20, 272; *velký*, s. 21, 106, 136, 270, 295; v *odpadkovým koši*, s. 288; *oranžový vlasy*, s. 172) a numerálií (*jedný*, s. 148, 171, 188, 264, 285; *čtvrtý*, s. 38, 44, 291; *kolem půl jedenáctý*, s. 27; *napošestý*, s. 213).

Nespisovný tvar verba *být* v přítomnosti (*může bejt*, s. 18; *začíná bejt naštvanej*, s. 68; *potom to nechám bejt*, s. 97) se v románu vyskytuje celkem desetkrát. Nejčastěji tuto formu užívá Bára – tato četnost užití oproti ostatním postavám by šla směřovat k věku aktérky, jelikož se jedná o pubertální dívku.¹⁵ V opozici se ale v textu rovněž vyskytuje spisovná podoba *být* celkem 25krát.

¹⁴ Pětkrát v různých tvarech.

¹⁵ Báře je dvanáct let.

Bára častěji v promluvách užívá *být*, a to celkem 16krát, zatímco postava maminky pouze devětkrát.

Dalším hláskovým rysem, který se v textu objevuje, je zkrácený tvar pomocného slovesa *cos* místo *co jsi* a *kdes* místo *kde jsi*.

5.3.2 Morfologická rovina

V roli vypravěče se v této novele střídají dvě postavy – Bára a její maminka. Postava Báry užívá nespisovné a hovorové tvary častěji než postava její matky. Podobně jako v první povídce *Dědiny*, i tady dává matka dost jasně najevo, že má raději svou druhou, starší, dceru (v *Dědině* se jedná o druhou vnučku) a Bára jí jen přiděluje starosti.

Ve výpovědích Báry můžeme nalézt četné užití instrumentálu substantiva či adjektiva s původně duálovým zakončením *-ma*:¹⁶ *kalhotkama* (s. 18), *potevřenejma* (s. 141), *zmalovanejma* (s. 225), *křídýlkama* (s. 273). Celkem 60krát tuto koncovku užívá Bára.

Ve vnitřních monolozích Báry se celkem pětkrát objevuje stupňované adverbium se substandardním zakončením *-ejc*, a to třikrát u komparativů (*častějce*, s. 39, 40, 188; *rychlejc*, s. 217; *pečlivějce*, s. 113) a třikrát u superlativů (*nejpomalejc*, s. 126; *nejrychlejc*, s. 195; *nejpotišejc*, s. 307).

Koncovky u verb 3. třídy prézenta 1. osoby singuláru (*opakuju*, s. 66; *vyluxuju*, s. 91; *namaluju*, s. 53, 93, 140; *nepostěžuju*, s. 229) užívají obě vypravěčky. Matka tuto koncovku užívá celkem 14krát, zatímco Bára celkem 30krát. Bára tuto koncovku užívá převážně ve vnitřních monolozích, zatímco maminka v dialozích. Konkurenční koncovka se v textu nevyskytuje.

Frekventované jsou v textu hovorové tvary adverbii (*nejdřív* – 4 výskyty, *vždycky* – 39 výskytů) a částic (*aspoň* – 17 výskytů, *teda* – 40 výskytů). Hovorové tvary užívají obě vypravěčky, častěji však, s ohledem na věk a rozsáhlost vyprávění, Bára.

V novele se vyskytuje pouze kodifikovaný tvar *abychom* celkem jedenkrát (s. 173), zatímco nespisovná varianta *abysme/bysme* se v textu neobjevuje.

¹⁶ Koncovka se vyskytuje v textu celkem 95krát. Vzhledem k vysoké frekvenci užití byly vybrány čtyři příklady.

5.3.3 Syntaktická rovina

V textu převažují dlouhé věty a souvětí. Například pasáž, v níž matka popisuje návrat ze zdravotní pohotovosti s Bárou, se táhne přes 3 stránky¹⁷ (s. 26–29) a je utvořena z velkého množství krátkých vět. Celý tento popis je matčiným vnitřním monologem.

[...] „Všechny papíry jsou vzorně poskládaný v pytlí u schodů. Přesně jak bych to udělala já. Je moc šikovná. Barča zaleze na gauč, spolyká léky a díváme se na televizi. Kolem půl jedenáctý si všimnu, že Bára usnula. Chci ji vzbudit, aby si přešla do pokoje, ale Václav se nabídne, že ji odnese. Když ji zvedne, Bára jen něco zamumlá, ale ani se nevzbudí. Samozřejmě přehoz na gauči i deka jsou celý propoceny, obojí strčím v koupelně do pračky. Uvažuju, že bych to ještě i zapnula, ale pak si řeknu, že na noc by to v baráku zbytečně hučelo a ráno k tomu ještě něco přihodím. Za celej den toho mám dost. Všechno to uklízení, zdobení.“ [...]

V románu se nepříliš frekventovaně vyskytují i krátké výpovědi následující po sobě: „Nepodlezám. Má mě rád,“ odseknu jí. „To jsem viděla,“ vyplázne na mě Katka jazyk. „Než jsi přišla, tak se se mnou mazlil,“ schválně na ni taky vypláznou jazyk (s. 323).

Ve funkci dodatečných komentářů jsou věty obvykle uvozeny spojkou *ale*:

Když si vzala kostky z koše, zase je tam automaticky sklídila. Ale Barča ne. Ta byla vždycky jiná (s. 17).

Katka je vždycky rychlejší. Mě většinou hnedka chytanou. Ale tentokrát ne (s. 18).

A pod noční košili na spaní kalhotky nenosíme. Ale pak na to přišla mamka. A od té doby mě sleduje. Hlavně mně prohlíží prádlo (s. 18).

Výrazně se v textu projevuje kumulace spojek. Nejčastější je spojení se spojkou *že*:

Mamka ale říká, že červená se hodí víc k ségře. Že ke mně modrá (s. 19).

Myslí si, že to chci kvůli tomu, že je mi blbě, ale já to chci proto, že se strašně stydím před tatškou (s. 20).

Uvažuju, že bych to ještě i zapnula, ale pak si řeknu, že na noc by to v baráku zbytečně hučelo a ráno k tomu ještě něco přihodím. [...]. Připadá mně, že každěj rok s tím začínám dřív, a i když holky jsou větší a pomáhají, pořád to nestihám (s. 27–28).

Intenzifikace je v textu uskutečněna prostřednictvím výrazů *strašně* (*strašně jsem se v tom sama sobě líbila, s. 19; je strašně krásnej, s. 35; strašně hezký tričko, s. 61*), *hrozně* (*brečím úplně hrozně, s. 92; hroznou radost, s. 38, 139, 149; hroznej strach, s. 44, 270; hrozně lekne, s. 322*),

¹⁷ Vzhledem k délce není pasáž není uvedena celá.

moc (až *moc skromná*, s. 61; *moc nevoní*, s. 125; *moc velké bordel*, s. 216) někdy i v kombinaci *strašně moc bacilů* (s. 281) a jedenkrát prostřednictvím výrazu *děsně (děsně hodný)*, s. 205).

Velmi frekventované jsou v textu rovněž významově neurčité výrazy: *taková pozorná* (s. 16), *takový léky* (s. 25), *takovej vtípek* (s. 35), *nějaký desky* (s. 41), *nějakej malej dárkovéj balíček* (s. 109).

Dvořáková v tomto díle neužívá příliš velkého repertoáru spojovacích prostředků – nejčastěji využívá *a, že, když, co*. Vzácně je užitá spojka *akorát, protože a takže*.

V pásmu postav jsou hojně užívány řečnické otázky „*Jak nic*“? (s. 55), *Chceš mít zas angínu?* (s. 222), „*Tos tady tak krásně udělala ty?*“ (s. 325).

Řečnické otázky nejčastěji používá postava maminky. Frekventovaně jsou řečnické otázky užívány rovněž v monolozích matky: *To mu tak záleží na nějaký jedný holce?* (s. 264), *Co ty holky, co jdou po ní ve škole na záchod?* (s. 292).

Pro zdůraznění autenticity textu připojuje autorka partikuli *víš* v pěti případech, z toho dvakrát v dialogické promluvě otce: *Viš, jak se to dělá?* (s. 145); *Viš co?* (s. 348), a dvakrát v promluvě matky: *Viš, jaká je to ostuda ...?* (s. 221); *A víš, že já i tatínek tě máme moc rádi* (s. 244).

5.3.4 Lexikální rovina

Hypokoristika, jež pojmenovávají postavy, se vyskytuje v pasážích vyprávěných matkou (*Baruna, Barbora, Bára, Baru; Katuška, Katka*). Otec je matkou nazýván pouze *Václav*, nikdy jej jinak nenazývá. Z Bářiny perspektivy jsou rodinní příslušníci označováni jako *mamka* a *taťka* – *táta* – *tatínek* a sestra jako *Katka*. Pojmenování *maminka* Bára nepoužívá – v textu je zmíněno pouze jako pojmenování maminky z pohádky (té hodné, pohádkové). Matka Báru v dialozích nikdy neoslovuje jinak než *Baruno* nebo *Báro*, zatímco starší dceru oslovuje pouze *Katuško*, což souvisí se vztahy mezi ní a mladší dcerou, jež byly zmíněny na začátku morfologické pasáže.

V textu jsou frekventovaná deminutivní substantiva (*očka*, s. 16; *chvilku*, s. 21; *kartičku*, s. 21; *pidinábyteček*, s. 151), adjektiva (*maličký*, s. 128, 146, 181, 354; *maličkou*, s. 100, 110) i adverbia (*potichoučku*, s. 126, 276, 291, 341; *trošičku*, s. 48, 71, 116, 126, 153, 179, 190, 268, 357, 364; *pomaličku*, s. 113, 219).

Četné je užití pejorativní expresivity slovesa (*čuměly*, s. 42; *courat*, s. 312), ale i expresivních či hanlivých substantiv, adjektiv a adverbii (*uprdlá*, s. 84, 112; *nafouklou hubu*,

s. 203; *nasraně*, s. 292) a zhrubělých (*kráva*, s. 188; *blbá*, s. 31; v *hadrech*, s. 118). Slova hanlivá a zhrubělá jsou často užita k hodnocení Bány jinými lidmi, jako nadávky v rámci rodinných hádek či v dialozích mezi sestrami.

V textu jsou rovněž častá přirovnání (*Co koukáš jak kakabus*, s. 20; *jako by si obtiskl páteř na papír*, s. 48; *rudá jak rak*, s. 111; *voní jako nějaký kytky*, s. 126).

Charakteristickým lexikálním jevem je univerbizace či abreviace¹⁸ pojmenování z oblasti gastronomie: *šunkofleky* (s. 145, 146), *točeňák* (s. 145, 146), i z dalších oblastí: *časák* (s. 124, 217, 219), *obývák* (s. 126, 149, 156, 211, 348), *elastáky*, *krvák*. Dále se objevuje slang mládeže: *anglina* (s. 35, 40, 183), *matika* (s. 41, 124, 212, 270, 318), *zuška* (s. 51, 185, 236, 350), *děják* (s. 54, 124, 188), *přírodák* (s. 93, 96, 170), *čeják* (s. 158), *výtvarka* (s. 215). Tento slang je využit především v případech, kdy Bára popisuje školní vyučování.

5.4 Zahrada

Román *Zahrada* je psán převážně ich-formou. Ve vypravěčském pásmu je nejčteněji užíván spisovný jazyk – Jarek býval knězem, dá se tedy předpokládat, že užívání spisovného jazyka je určeno jeho kariérou a životním postavením.

5.4.1 Hlásková rovina

V románu je obecněčeská hlásková skupina *-ej* zastoupena především jako koncovka u adjektiv (*malej*, s. 83, 129) i u pronomín (*žádnej*, s. 250). Tuto formu užívá Jarek, především když mluví s dětmi, nebo výjimečně v monolozích. V textu se vyskytují i konkurenční tvary *žádnej* (s. 250) x *žádný* (s. 49), *malej* (s. 83) x *malý* (s. 89).

Alternace hlásek *e/é* za *i/i*, se v románu příliš neuplatňuje. Nacházíme ji v kořeni substantiv (*polívky*, s. 27; *světýlka*, s. 115, 116, 352, 354), verb (*zahlídne*, s. 91, 398; *lítají*, s. 208; *převlíct*, s. 290; *vylítnu*, s. 396; *zahlídnu*, s. 418) i adverbii (*nejmíň*, s. 8, 99, 187, 335, 359; *míň*, s. 22, 167, 204, 363). Jelikož Jarek mluví především spisovně, v textu je běžnější užití právě spisovných forem těchto slov.

Tvar infinitivu *být* (*bejt*) se v románu vyskytuje celkem 47krát. Jarek tuto formu užívá jak v přímé řeči, tak monolozích.

¹⁸ Pro přehlednost jsou příklady uváděny v nominativu singuláru.

Dalším hláskovým rysem, který se v textu objevuje, jsou stažené tvary *cos* místo *co jsi*, a *rozuměls* místo *rozuměl jsi*. A na druhé straně se objevují i zkrácené tvary adverbií (*aspoň*, s. 14; *zas*, s. 169; *nejdřív*, s. 236). Adverbium *aspoň* se v textu vyskytuje 64krát a je to jediný nespisovný tvar s takto vysokou četností – Jarek příliš nespisovně nemluví.

5.4.2 Morfologická rovina

Koncovky u verb 3. třídy přítomnosti 1. osoby singuláru mají hovorové zakončení –u¹⁹ (*zkontroluju*, s. 49; *zastříhuju*, s. 245; *nepamatuju*, s. 243; *zpracuju*, s. 261; *hrajú*, s. 198; *pozoruju*, s. 277; *přeju*, s. 312; *usuzuju*, s. 320; *stahuju*, s. 341; *uvědomuju*, s. 387; *odstraňuju*, s. 391).

V románu je celkem pět výskytů původně duálového zakončení instrumentálu –*ma* (*kterýma*, s. 37; *brýlkama*, s. 256; *letákama*, s. 268, 358, 362; *kalhotkama*, s. 325). Výjimečně se tento tvar vyskytuje ve spojení *tlusté brýle, kterýma se na mě ... [koukal]*. Konkurenční spisovné tvary se v textu rovněž objevují: *kalhotkami* (s. 292, 326), *letáky* (s. 119, 126), *kterými* (s. 208, 216). Jarek vždy užívá více spisovných tvarů, obzvláště v případech, mluví-li s dospělou či výše postavenou osobou. V případě, že mluví s dětmi nebo mladšími lidmi, používá obvyklejší hovorový či nespisovný tvar. Archaismy a spisovné tvary však používá převážně v monologích.

5.4.3 Syntaktická rovina

V textu mají převahu souvětí a věty rozvité, které jsou někdy proloženy jmennými doplňujícími výrazy, tzv. kompletacemi: *Asi tak, jako jsem sliboval já lidem, že se za jejich trápení pomodlím. Tady máte toho svého duchovního otce. V plné parádě (s. 13).*

Napadá mě, že bych se měl pomodlit. Aspoň něco. Nějak (s. 23).

S jakýmsi podivným pocitem štěstí koukám na setmělý displej a vychutnávám si nedosažitelnost, kterou mi baterka právě zajistila. Teď na mě nemůžete. Nikdo (s. 28).

Výrazně se v textu projevuje kumulace spojek. Nejčastější je spojení se spojkou *že*:

Dělám si naději, že tady ve městě, si lidi budou navzájem lhostejnější. A taky, že už mě tu snad nikdo nezná. Že je všem jedno, kdo tu bydlí (s. 8).

¹⁹ Vzhledem k nepříliš častému výskytu jsou vypsány všechny tyto tvary.

Když jsem babičku komandoval, že občas přečíst modlitbu v knížce nestačí. Že se to musí žít. Jak naivně jsem si myslel, že přesně vím, kde leží ten skutečný Život.

Poměrně častým jazykovým prostředkem je intenzifikace projevující se prostřednictvím výrazů: *hrozně (hrozně zábavný, s. 131, hrozně stydím, s. 256), nejvíc/největší (největší zrada, s. 39; největší zlo, s. 39; to je to nejvíc, co může být, s. 414), obrovský (obří postavu, s. 31; obrovskou halou, s. 42; obrovský skleník, s. 77; obrovské tričko, s. 190; obrovský proud krve, s. 252; obrovské modřiny, s. 255).*

Velmi frekventované jsou v textu rovněž významově neurčité přívlastky: *nějaká další skříň (s. 11), nějak zatopit (s. 17), nějaký Bůh (s. 22), nějaké papíry (s. 61), taková mladá holka (s. 58), v takové upravené čtvrti (s. 59).*

Dvořáková v tomto díle neužívá příliš velkého repertoáru spojovacích prostředků – nejčastěji využívá *a, že, když, co*. Vzácně je užitá spojka *akorát, protože a takže*.

V pásmu postav jsou hojně užívány řečnické otázky *„Jak nic“? (s. 55), Chceš mít zas angínu? (s. 222), „Tos tady tak krásně udělala ty?“ (s. 325).*

Ve vyprávění je párkrát použita apoziopse – neukončená výpověď. V tomto románu se vyskytuje především právě v případech neukončených výpovědí. *„Jarku? Měl jsi otevřeno... Máš se zastavit za ředitelem, kvůli tomu místu asistenta... ozve se mi za zády zničehonic Anna (s. 215).*

„Já...já...“ koktám a zírám na Annu (s. 216).

„Ve jménu otce...“ začne naučeně farář, jen co zakleknu (s. 226).

Velmi vzácně je užitá řečnických otázek – ty se vyskytují pouze ve vnitřních monologech Jarka: *Proč bych to dělal, když to byl on, kdo mě takhle stvořil? (s. 229).*

Pro zdůraznění autenticity textu připojuje autorka celkem dvanáctkrát partikuli *víš*, z toho dvakrát v dialogu Pavla – otce dívky (Lucie), kvůli které byl Jarek obviněn z pedofilie: *„Víš, co, my zas nejsme tak pitomý, jak sis asi myslel“ (s. 250); „Víš co? Jdi do hajzlu“ (s. 251)* a dvakrát v dialogu Jarka a Lucky, dcery sousedů (Pavlova dcera): *„To víš, když hodně jíš, tak hodně vyrosteš“ (s. 82); „Tak víš co?“ (s. 145); „To víš, byl jsem neopatrný“ (s. 276).*

5.4.4 Lexikální rovina

V tomto románu je autorčin výběr lexikálních prostředků poměrně pestrý. V textu můžeme nalézt deminutivní substantiva (*kalužince, s. 252; okýnkem, s. 29, 252; sestřička, s. 58, 256; zadeček, s. 209, 288; pavučinky, s. 381*), výjimečně i adjektiva (*staříčká, s. 16*).

Jarek občas užívá i obecně expresivních a hovorových slov: *amok* (s. 14), *zničehonic* (s. 14, 83, 198, 204, 215, 237, 243, 268, 373, 409), *civím* (s. 14, 220, 283, 403), *dědek* (s. 256), *jěžiš* (s. 256, 324), *nabulíkovat* (s. 294), *mrzáky* (s. 302), *čmrkanec* (s. 314), *Ježišmaria* (s. 287), *skrznaskrz* (s. 334), *rekomando* (s. 385), ale i hanlivých a zhrubělých: *putyka* (s. 276), *prašivec* (s. 360).

V textu jsou rovněž častá přirovnání: *jako by se nechumelilo*, s. 17, 55, 6, 257, 371; ... *žít jako pán*, s. 27; *sedím tam, jak hrouda hlíny*, s. 97; *hlavu mám jak skřípnutou ve svěráku*, s. 255.

Charakteristickým lexikálním jevem jsou zahradnické termíny *sklenobýl* (s. 23), *rdesno* (s. 315), *zimolez* (s. 390), *puklici* (s. 390), *zlatici* (s. 398).

V textu se ojediněle vyskytují i anglicismy v původní podobě: *scroluju* (s. 310). V textu můžeme najít i propria: *soška Buddhy* (s. 17), *Panně Marii* (s. 22), *Jonathany [jablka]* (s. 276), *Hanibal Lecter* (s. 336) – zde se jedná o intertextovou narážku.

V románu se rovněž vyskytují zastaralé výrazy: *hrdopyšně* (s. 15), *kajícník* (s. 36, 225), *blahosklonný* (s. 37, 62) a *čúrky*²⁰ (s. 401). Jarek se po několika letech kněžské služby církve zřekl, a je tedy možné, že tyto výrazy používá proto, že má k církvi negativní vztah, takže jde spíše o jejich ironický význam.

V textu se rovněž objevují frazémy (*Schválně pokračuju dál, jako bych másla ukrajovala*, s. 26) či přirovnání: *jsem zbitý jako pes* (s. 51), *funím jak lokomotiva* (s. 54), *vypadám jako bezdomovec* (s. 126).

Výjimečně se také objevují univerbizace: *obchodák* (s. 48, 358, 362), *autobusáku* (s. 48), *obývák* (s. 16, 19, 49, 396), *křoviňák* (s. 54) či abreviace: *expanzky* (s. 49).

²⁰ Akademický slovník současné češtiny a Internetová jazyková příručka tvar *čúrek* připouštějí s vysvětlením, že je tato varianta následkem zvyklosti psát uvnitř domácích slov grafém ů.

6 Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl popsat a analyzovat nespisovné prostředky použité v prózách Petry Dvořákové.

Teoretická část byla rozdělena do čtyř kapitol, v nichž jsme se zabývali stratifikací a diferenciací národního jazyka, slovní zásobou a nespisovností. Pro celistvost práce byl rovněž nastíněn život a tvorba spisovatelky Petry Dvořákové.

V průběhu analýzy byly identifikovány různé formy nespisovnosti, včetně vulgarismů, dialektů a dalších substandardních jazykových jevů.

Následným rozborem vybraných děl byly na konkrétních ukázkách nalezeny jazykové prostředky, které typicky Dvořáková ve svých knihách používá. Zjistili jsme, že mimo spisovného jazyka užívá autorka rovněž jazyk nespisovný, který je v dílech zastoupen v podobě hovorové a obecné češtiny, ale také nářečí.

Z roviny hláskové a tvaroslovné se v dílech projevuje nespisovnost uprostřed a na konci slov záměnou spisovného *-ý/-é* za *-ej*. V promluvách postav je často vynechána koncová souhláska *-l*. Tyto hláskové a tvaroslovné prostředky plní v promluvách postav funkci autenticity, kdy se jejich použitím chtěla Dvořáková umožnit čtenáři ztotožnění se s postavami.

Z hlediska lexikálního a tvaroslovného byly napříč texty hojně užívány expresivní výrazy či intenzifikace.

V autorčině debutu *Dědina* slouží nespisovné prostředky prvotně k charakterizaci postav. Jelikož se *Dědina* odehrává v česko-moravském smíšeném pruhu, jsou postavy charakterizovány podle místního úzu (typickým příkladem je postava z poslední povídky, babi Vavirková, která v dědině žije celý svůj život, zatímco například její vnuk a jeho žena již nářečí téměř nepoužívají). Postavy jsou tedy autochtonní, nebo mají jazyk narušen zkušeností odjinud. Jazyková analýza prokázala, že tyto prostředky používá autorka především pro přiblížení jazykového vyjadřování směrem ke čtenáři. Nářečí navíc přináší do textu realističnost, umožňují čtenářům lépe vcítit se do prostředí, z kterého postavy pocházejí, a porozumět jejich motivacím a chování. Nejproduktivnější byly jazykové prostředky hláskové, jelikož tam jsou, vzhledem k dialektu, změny směrem ke spisovné češtině, největší. V rámci syntaktické roviny převažují spíše jevy typické pro mluvený projev – kontaktní částice, volné řazení krátkých výpovědí či apoziopeze. Tyto jevy jsou realizovány jak v pásmu vypravěče, tak i v pásmu postav.

Druhou z analyzovaných próz byly *Vrány*. V tomto díle se v roli vypravěče střídají dvě osoby – Bára a její maminka. Ze syntaktického hlediska je v této próze velký výskyt zhuštěných vět a souvětí a nepříliš četný repertoár spojek. Z hláskového hlediska je oproti zbývajícím dílům jiné, minimální, užití protetického *v*.

V románu *Chirurg* se substandardnost váže převážně k vypravěči – hlavní postavě, jejíž perspektiva je pro příběh podstatná. Oproti předchozím a následujícím dílům se liší největší četností užívání vulgarismů a expresivních pojmenování. Užití vulgarismů se nadále nestupňuje a zůstává v této četnosti pouze v tomto díle. Oproti *Dědině* se v *Chirurgovi* nářeční jevy nevyskytují.

Posledním a nejnovějším dílem autorky je *Zahrada*. V tomto díle se příliš substandardních prvků nevyskytuje, ale oproti předchozím dílům je zde nejčastěji užitá apoziopese v Jarkových promluvách.

Lze tedy celkově lze konstatovat, že nespisovné prostředky představují významný aspekt jazyka tvorby Petry Dvořákové a charakterizují její literární styl, který je pečlivě promyšlen a účelně využíván. Jejich presence v prózách autorky zvyšuje autenticitu a jedinečnost jejího díla, což přináší čtenářům zajímavý a obohacující zážitek. V jejích dílech se substandardnost vyskytuje vedle spisovných prostředků naprosto běžně. Repertoár jazykových prostředků je pestrý a všechna díla jsou psána *ich*-formou.

Mluvenost evokuje ve čtenáři přímý kontakt s postavami a tím pádem v těchto případech převládá substandardnost nad spisovností.

7 Bibliografie

7.1 Prameny

DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Dědina*. Brno: Host, 2018.

DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Vrány*. [online]. Brno: Host, 2020. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/vrany-1375490/>

DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Chirurg*. Brno: Host, 2020.

DVOŘÁKOVÁ, Petra. Do důchodu. In: Marek EPSTEIN, Irena HEJDOVÁ a Markéta HEJKALOVÁ. *V bílém plášti*. Praha: Euromedia Group, 2020.

DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Zahrada*. [online]. Brno: Host, 2022. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/zahrada-1375504/>

7.2 Literatura

BARONOVÁ, Barbora. Podmanivé Vrány. *Reflex*. Roč. 31, 2020, č. 11, 12. 3., s. 46.

BĚLIČ, Jaromír. *Sedm kapitol o češtině – příspěvky k problematice národního jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

Bělič, Jaromír. Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné. In Havránek, B. ad. (eds.), *Československé přednášky pro IV. Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*, 1958, 59–71.

BÍLEK, Petr A. Letem temným světem. *Respekt*. Roč. 34, 2023, č. 7, 13.–19. 2., s. 56.

BÍLEK, Petr A. Exotické obrázky z Vysočiny. *Respekt* 29, 2018, č. 31, 30. 7. –5. 8., s. 57.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000.

ČMEJRKOVÁ, Světlana. Jazyk literatury. In: DANEŠ, František a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.

DANEŠ, František. Situace a celkový stav dnešní češtiny. In: DANEŠ, František a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.

DVOŘÁK, Stanislav. Může čtenář fandit i zrůdě? *Právo*. Roč. 32, 2022, č. 284, 7. 12., s. 17.

GILK, Erik. Nemocnice na kraji světa. *Tvar*. Roč. 31, 2020, č. 2, 23. 1., s. 3.

HELLER, Jan M. Lúžr v bílém plášti. *Tvar*. Roč. 31, 2020, č. 2, 23. 1., s. 3.

HOFFMANNOVÁ, Jana – ČMEJRKOVÁ, Světlana. Mluvená čeština v krásné literatuře. In: Světlana Čmejrková – Jana Hoffmannová (eds.), *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia 2011, s. 349–391.

HOFFMANNOVÁ, Jana et al. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia 2016.

- CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.
- CHROBÁKOVÁ-LNĚNIČKOVÁ, Andrea. Kdo všechno má křídla? *Texty*. Roč. 24, 20 V20, č. 82, jaro–léto, s. 27–29.
- CHUCHMA, Josef. Ostré řezy do typického těla. *Respekt* 31, 2020, č. 2, 6.–12. 1., s. 63.
- JAKLOVÁ, Alena. K výzkumu slangů. In: JANČÁKOVÁ, Jana, Miroslav, KOMÁREK a Oldřich ULIČNÝ. *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 132–135.
- JANOUSEK, Pavel. Petra Dvořáková: Dědina, Host, Brno 2018. *Tvar*. Roč. 29, 2018, č. 14, 6. 9., s. 2.
- JEDLIČKA, Alois. *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: Univerzita Karlova, 1978.
- KOLÁŘOVÁ, Ivana. Mluvenostní stylizace a využití nespisovných výrazů v některých prozaických dílech současné české literatury. In: *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Ed. Rudolf Šrámek. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 166–168.
- KOPÁČ, Radim. Spisovatelka Petra Dvořáková znovu otevírá tabu. *Mladá fronta Dnes*. Roč. 33, 2022, č. 301, 29. 12., s. 14.
- KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Bolavá myšlení románem: tendence v psaní současných českých prozaiček. *A2* 15, 2019, č. 2, 16. 1., s. 6–7.
- KRČMOVÁ, Marie. *Příruční mluvnice češtiny*. 1995
- KRČMOVÁ, Marie. Současná běžná mluva v českých zemích. In: DANEŠ, František a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- KRČMOVÁ, Marie. Termín obecná čeština a různost jeho chápání. In: HLADKÁ, Zuzana a KARLÍK, Petr. *Čeština – univerzália a specifika 2*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
- LOLLOK, Marek. Chirurgův samospád. *Weles* 2019, č. 77, s. 98–99.
- MAREŠ, Petr. Diferencovanost češtiny a současná literatura In: O. Bláha (ed.), *Spisovná čeština a jazyková kultura 2018: příspěvky z mezinárodní konference konané ve dnech 18. a 19. října 2018 na Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc, UP 2018, s. 143–150.
- MAREŠ, Petr. Mezi spisovnou a nespisovnou češtinou. K užívání jazyka v současné české próze. *Slavia* 77, 2008, č. 1–3, s. 111–123.
- MAREŠ, Petr. Spisovná a nespisovná čeština v umělecké literatuře. In: JANČÁKOVÁ, Jana, Miroslav Komárek a Oldřich ULIČNÝ. *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993* Sborník

- z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 233–240.
- MAREŠ, Petr. „Valej do tebe, že máš bejt šťastnej.“ Nespisovnost v současné české próze. In: Olga Orgoňová – Alena Bohunická (eds.), *Jazyk a literatúra v súvislostiach*. Bratislava: Univerzita Komenského 2017, s. 248–258.
- MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. Stvořila jsem si svůj nejhezčí svět: s Petrou Dvořákovou o souznění s postavami, egu a dnešních dětech a teenagerech. *Tvar*. Roč. 29, 2018, č. 18, 1. 11., s. 4.
- MINÁŘOVÁ, Eva – ONDRÁŠKOVÁ, Karla (eds.). *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita 2004.
- NAGY, Petr. Smutný pohled do lidského hnízda. *Tvar*. Roč. 31, 2020, č. 10, 14. 5., s. 3.
- NEBESKÁ, Iva. In: *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 90–91. Heslo: čeština spisovná.
- PAVLOVIČ, Milan. Proměněné sny. *Tvar* 33, 2022, č. 21, 15. 12., s. 3.
- PILNÁ, Markéta. Petra Dvořáková: Dědina. *A2* 14, 2018, č. 15, 18. 7., s. 31.
- ROHÁČOVÁ, Tereza. *Debutující prozaičky: příslib české literatury?* Olomouc: UP 2021.
- RŮŽIČKA, Jiří G. Petra Dvořáková: Dědina. *A2* 6, 2020, č. 11, 20. 5., s. 31.
- SEMELKOVÁ, Jana. Co vykrákaly Vrány. *Naše rodina*. Roč. 52, 2020, č. 11, 10. 3., s. 22.
- STEHLÍKOVÁ, Olga. Teplá náruč chléva. *Tvar*. Roč. 29, 2018, č. 11, 31.5., s. 19.
- ŠATROVÁ, Valentýna. Petra Dvořáková: Vrány. *A2*. Roč. 16, 2020, č. 18, 26. 8., s. 31.
- ŠIDÁKOVÁ FIALOVÁ, Alena. Přiznat nepřiznané, přijmout nepřijatelné. *Tvar* 33, 2022, č. 21, 15. 12., s. 3
- ŠLOSAR, Dušan. *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 89–90. Heslo: čeština současná.
- ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno 1996.
- ŠTÍCHA, František. K pojetí spisovnosti. In: JANČÁKOVÁ, Jana, Miroslav, KOMÁREK a Oldřich ULIČNÝ. *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Sborník z olomoucké konference 23. - 27. 8. 1993. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995, s. 57–60.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. Každému jeho peklo, naznačuje nový román Petry Dvořákové. *Deník N*. Roč. 1, 2019, č. 195, 11.–13. 10., s. 11.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Lucie. Vrány ukazují tváře domácího teroru. *Deník N*. Roč. 2, 2020, č. 36, 20. 2., s. 12.

8 Elektronické zdroje

DRAHOŇOVSKÁ, Kamila. Poctivý doušek koncentrovaného hnusu. *iLiteratura* [online]. 4. 3. 2020. [cit. 04. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/42695-dvorakova-petra-vrany>

HLUŠIČKOVÁ, Jolana. Vesnická idylka? *vaseliteratura.cz* [online] 28. 06. 2018. [cit. 26. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.vaseliteratura.cz/pro-dospELE/7027-dedina>

KLÍMOVÁ, Kamila: Když je potřeba se vzchopit. *iLiteratura* [online]. 11. 12. 2019. [cit. 4. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/42413/dvorakova-petra-chirurg>

Sama doma. Online, iVysílání ČT, 17. března 2016. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1148499747-sama-doma/216562220600040/cast/459660/>

SCHEINOSTOVÁ, Alena. Nevšedním jazykem o banálních věcech. *iLiteratura* [online]. 01. 08. 2018. cit. [4. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/40267-dvorakova-petra-dedina>

ŠTĚPÁNEK, Radek. Pro svého hrdinu mám pochopení, ale nevím, jestli bych to dokázala i v realitě. *Kavárna nakladatelství Host* [online]. cit. [26. 03. 2023]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/pro-sveho-hrdinu-mam-pochopeni-ale-nevim-jestli-bych-to-dokazala-i-v-realite-rika-petra-dvorakova-o-sve-nove-knize-zahrada>

VAJCHR, Marek. Ostrov pátera pedofila. *Bubínek Revolveru* [online]. 15. února 2023. [cit. 26. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.bubinekrevolveru.cz/ostrov-patera-pedofila>

MAREŠOVÁ, Milena M., STEHLÍKOVÁ, Olga. Román Petry Dvořákové Chirurg a slovenské literární časopisy, knihy a spolky | Vltava. *Český rozhlas Vltava* [online]. 28. listopadu 2019. [cit. 03. 03. 2023]. Dostupné z: [https://vltava.rozhlas.cz/roman-petry-dvorakove-chirurg-a-slovenske-literarni-casopisy-knihy-a-spolky-](https://vltava.rozhlas.cz/roman-petry-dvorakove-chirurg-a-slovenske-literarni-casopisy-knihy-a-spolky-8115522?fbclid=IwAR0jNXQFu0PWk72TbVUe_7au5JGASSAMoNiP9a3VVvCiGC-8bLTcRrjY7Qk)

[8115522?fbclid=IwAR0jNXQFu0PWk72TbVUe_7au5JGASSAMoNiP9a3VVvCiGC-8bLTcRrjY7Qk](https://vltava.rozhlas.cz/roman-petry-dvorakove-chirurg-a-slovenske-literarni-casopisy-knihy-a-spolky-8115522?fbclid=IwAR0jNXQFu0PWk72TbVUe_7au5JGASSAMoNiP9a3VVvCiGC-8bLTcRrjY7Qk)

PETRŽELKOVÁ, Hedvika. Boj s anorexií, život v klášteře, smrt partnera. Prostě dost snesu, říká Dvořáková. *Lidovky.cz* [online]. 30. 04. 2016. [cit. 04. 03. 2023]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/boj-s-anorexii-zivot-v-klastere-smrt-partnera-proste-dost-snesu-rika-spisovatelka-dvorakova.A160429_114051_ln_kultura_hep

ZAVŘELOVÁ, Monika. Vytvořte novou kategorii Litery. Speciálně pro dědinu. *iDNES.cz* [online] 18. 08. 2018. [cit. 04. 03. 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/petra-dvorakova-dedina-recenze.A180817_094710_literatura_kiz

8.1 Příručky

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002 - (KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ), s. 89, 90, 91.